

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Žitá i prázdná: Etnografie katedrály sv. Víta

Nikola Kopáčová

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 27. 6. 2017

.....

Nikola Kopáčová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Hedvice Novotné za cenné připomínky a rady při vedení této práce. Nesmírně si vážím veškeré pomoci.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Teoretická východiska	7
2.1. Přístup materiální kultury	7
2.2. Prostor.....	9
2.3. Místo a ne-místo	10
2.4. Hranice, dozor a disciplinace.....	10
2.5. Paměť.....	11
3. Metodologie výzkumu	13
3.1. Výzkumný problém, výzkumné otázky.....	13
3.2. Výzkumná strategie	13
3.3. Techniky tvorby dat a jejich analýza.....	14
3.3.1. Zúčastněné pozorování.....	14
3.3.2. Analýza dat.....	16
3.4. Výběr vzorku	17
3.5. Etika výzkumu.....	17
3.6. Hodnocení kvality výzkumu.....	18
4. Katedrála sv. Víta.....	20
4.1. Historický a kulturní vývoj katedrály sv. Víta	20
4.2. Katedrála sv. Víta ve 20. stol.....	23
4.3. Provoz katedrály sv. Víta.....	26
4.4. Lidé katedrály sv. Víta.....	31
5. Lidé a prostor katedrály sv. Víta	36
5.1. Katedrála jako místo.....	36
5.2. Katedrála jako ne-místo.....	42
5.3. Hranice, dozor a disciplinace v katedrále sv. Víta	52
5.4. Paměť v katedrále sv. Víta	63
6. Závěr.....	63
Odborná literatura.....	76
Prameny	77

1. Úvod

Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha¹ je nejdůležitějším kostelem v Praze. Každodenně je zastávkou mnoha turistů. Já sama jsem katedrálu, ještě před prováděným výzkumem, mnohokrát navštívila. Stala se mou oblíbenou stavbou, a právě z tohoto důvodu jsem se jí rozhodla věnovat svou bakalářskou práci.

Katedrála mě ovšem zajímala nejen z hlediska samotné stavby, ale oblastí mého zájmu bylo samozřejmě také veškeré dění, které se kolem katedrály odehrávalo. Například, když jsem sledovala diskuze, debaty a pře o navrácení katedrály zpět církvi. Řada dalších zpráv, které jsem sledovala, se věnovala kulturnímu dění, jako jsou koncerty, oslavy, a další akce, které se v katedrále sv. Víta konaly. Mé pozornosti však neunikly ani nejrůznější změny, které nastávaly ve vnitřním i vnějším prostoru katedrály sv. Víta. Například, když byly do katedrály umístěny bariéry, které zabraňují vstupu návštěvníkům do nejrůznějších prostor a celé území se tak rozčlenilo do několika odlišných sektorů. Dalšími takovými prvky, kterých jsem si nemohla nevšimnout byly: cedule, turnikety, umístěné uvnitř katedrály, umělé svíce apod.

Rozhodla jsem se zaměřit svou pozornost přímo na samotný prostor katedrály, se kterým také souvisí i sledování zmíněných akcí, které se v katedrále a okolo ní konaly a všech novinek, které s katedrálou souvisely. Nikdy jsem se pořádně nezaměřila na návštěvníky, kteří na Pražský hrad přicházejí a jsou jeho podstatnou součástí, odkud jsem se pořádně nedozvěděla, zda ovlivňuje nějak samotný prostor náš pohled na něj? Dokáže ho změnit? Má na to veškeré dění okolo katedrály nějaký dopad? Ovlivňuje i člověk tento prostor? Jaká je mezi samotným člověkem a prostorem interakce? Měla jsem řadu nelehkých otázek, které se v následné práci pokouším rozpracovat.

¹Dále už jen katedrála sv. Víta.

Co se metodologie týče, rozhodla jsem se provádět terénní antropologický výzkum vnitřního i vnějšího prostoru katedrály sv. Víta s ohledem na vybrané antropologické koncepty (materiální kultura, místo, ne-místo, dozor, disciplinace a paměť). Zvolila jsem si pro to kvalitativní výzkumnou strategii. Během výzkumu jsem prováděla pozorování ve vybrané oblasti. Součástí pozorování byly neformální rozhovory, které se staly nedílnou součástí mého výzkumu. Dále jsem čerpala informace z webových stránek o katedrále sv. Víta, tištěných průvodců a emailové korespondence s pracovníky areálu Pražského hradu. Výstupem mé práce se stal podrobný popis a zachycení vztahu mezi návštěvníkem vnitřního i vnějšího prostoru katedrály sv. Víta a samotným prostorem.

Ve své práci nejprve představuji teoretické koncepty, ze kterých jsem vycházela. Tyto teorie zde nastiňuji jen velice stručně, jelikož je pak rozebírám více dopodrobna v části, která je věnována samotnému výzkumu. Následně představuji užitou metodu zkoumání. Poté se zaměřuji již na samotnou katedrálu sv. Víta, představuji její historické a kulturní zázemí, současný pohled na katedrálu, samotný fyzický prostor a dále veškeré návštěvníky daného prostoru. V následné kapitole již pracuji s empirickými daty a představuji interakci prostoru katedrály sv. Víta a jeho návštěvníků. Všechny poznatky pak shrnuji v závěru.

2. Teoretická východiska

Uvedené teorie jsou velmi stručné, slouží jen jako úvod. Více budou rozvedeny v části, kde budou aplikovány na prováděný výzkum.

2.1. Přístup materiální kultury

„Antropologie a archeologie jsou si v mnohém podobné, spojuje je zájem o lidské společnosti, využití některých metod i některá epistemologická východiska. (...) Zájem archeologie a antropologie se shoduje v úsilí o poznání „těch druhých“, poznání lidských společností a kultury, které jsou nám vzdáleny časem, prostorem i svým socio-kulturním zázemím. Obě disciplíny se však liší typem odstupu, který s ohledem na svá data, od svých „těch druhých“ mají. U obou disciplín je podle mého soudu cílem popsat přirozený svět těch druhých, představit, jak svému světu rozumí či rozuměli. Nejde ani o jednotlivé kazuistiky v případě antropologie ani o co nejpřesnější deskripci každého příkopu v archeologii, ale i o rekonstruování minulé či soudobé reality „těch druhých““ (Pauknerová 2014: 54).

Archeologie v mnohém ovlivnila antropologii, a to zejména v zacházení s *material culture* (Pauknerová 2014). Společnost totiž není tvořena pouze lidmi, ale také věcmi (Stanová, Růžička 2011). Pokud chceme pochopit, jak určité kultury fungují, musíme brát v potaz i jednotlivé fyzické předměty, které jsou také výrazem jejich kultury, nejen zvyky, postoje, hodnoty, chování (Pauknerová 2014). Existuje dialektický vztah mezi sociálními a fyzickými (prostorovými) strukturami. Samotné věci tedy mohou být aktéry dění, kteří, byť jsou sami vytvoření společností, zpětně tuto společnost ovlivňují (Stanová, Růžička 2011). Věci mohou být ohnisky, propojující jedince s lidmi, se společností, poskytují prostorovou a časovou identitu, mohou také tvořit bariéry, které určitým způsobem regulují a determinují život lidí, věci mohou být také nástrojem k marginalizaci lidí. Jedná se tedy primárně o vztah mezi lidmi

a věcmi bez ohledu na čas a prostor. Archeologie naučila antropologii, jak s těmito věcmi zacházet, jak se z nich učit. Archeologická kultura je totiž definována právě a jenom na základě *material culture* (Pauknerová 2014). Uvažovat o možné výpovědi *material culture* je mnohdy nezbytné. Z materiálních stop můžeme odvodit mnohé. *Material culture* tedy mění vztahy mezi lidmi, místy, věcmi a časem.

„The theoretical ideas I explore (...) derive from a dialectical perspective, in which material objects are viewed as an integral and inseparable aspect of all relations. People exist for us in and through their material presence ... sometimes these apparently mute forms can be made to speak more easily and eloquently to the nature of relationships than can those with people“ (Miller 2008: 286).

Přístup *material culture* rozumí materialitě jako aktérovi, a proto může zkoumat vztah mezi materialitou a lidmi, Miller (2010) tvrdí, že věci a lidé se tvoří navzájem. Dále užívá také pojmu artefakt, aby označil jev, jímž se materialita projevuje. Miller se hodně zamýšlí nad funkcí věcí, kterou odmítá jako základní charakteristiku věci. Věci se stávají součástí reality a součástí toho, čím jsme (Miller 2010), například nádobí, které dává člověk na stůl o Vánocích, není to samé, jaké dává na stůl každý den. Dle Přemysla Máchy (2009) člověk nemusí být jediným ani nutně nejdůležitějším tvůrcem prostoru. Součástí prostoru je velké množství věcí, organismů, dynamických sil. Tyto předměty mají svou vlastní agency² (Mácha 2009). Věcem jsou tedy dány lidské schopnosti a vlastnosti systematicky reflektovat žádoucí kulturní praktiky a vybírat alternativní způsoby dosahování sledovaných cílů (Soukup 2009).

² Lze přeložit jako působnost, jednání, schopnost být hybatelem jednání.

2.2. Prostor

Prostor je všude kolem nás. Člověk se v něm každý den pohybuje, je součástí našeho života. Je polem, ve kterém se uskutečňují všechny naše sociální interakce. Dle Henryho Lefebvera (1991) je prostor produktem sociálních praktik a zároveň tyto praktiky vytváří.

„Je současně příčinou i následkem, produktem i produkujícím (...)“ (Lefebvre 1991: 142).

Na nejobecnější rovině je prostor sítí vztahů mezi objekty a produkty sociální akce (Lefebvre 1991). Podle autora je tedy prostor sociálně produkovaný.

Dle Sethy Low (2007) je prostor materiálně/fyzicky produkován a zároveň také symbolicky konstruován.

„Setha Low distinguishes between the physical and symbolic aspects of urban space by defining social production as the proces responsible for the material creation as they combine social, economic, ideological, and technological factors, while the social construction of space defines the experience of space through which ‚peoples‘ social exchanges, memories, images and daily use of material setting transform it and give it meaning“ (Low & Lawrence-Zúniga 2007: 20).

Pod pojmem prostor si tedy můžeme představit materiální prostředí, ve kterém se člověk pohybuje a žije a které utváří svým jednáním, interpretuje ho a zároveň je jím sám utvářen. Prostor tedy budeme chápat jako sociální.

2.3. Místo a ne-místo

Marc Augé (1995) používá terminologicky zajímavé pojetí prostoru. Popisuje prostory supermodernity, které podle něj stojí v protikladu k antropologickým místům (Augé 1995). Místo uvažuje Augé (1995) jako prostor naplněný významem, člověk místo obývá a tím jej i vytváří. Místo je pro nás známé, je to prostor, který jsme si osvojili. Dle autora je místo spojeno s historií. Je také lokalizováno v čase a prostoru. Místo nám tedy dává prostorový a sociální řád. Obyvatelé místa se navzájem znají, hovoří stejným jazykem, mají společné tradice, identifikují se s hranicemi místa. Augé (1995) nám dále také říká, že místo je konkrétní a symbolické.

Oproti tomu ne-místo (non-place) vztahové není. Ne-místo je teď a tady, vystihuje ho přítomnost, která nemá žádné vazby na historii. Ne-místa jsou produktem postmodernity, jedná se o odosobněné prostory navzájem anonymních aktérů, ve kterých nevznikají žádné sociální vazby (Augé 1995).

Pavel Pospěch (2015) vychází z Augého a přidává ještě další roviny ne-místa. Oproti místu je ne-místo určeno jen k průchodu (Pospěch 2015). Člověk se zde nemá zastavovat, jeho úkolem je tímto prostorem co nejrychleji projít. Ne-místa nikdy nejsou cílem sama o sobě. Vždy nás mají dovést od bodu A do bodu B. K tomu napomáhají cedule, nápisy a značky, které jsou v tomto prostoru umístěny, a právě ty jsou řečí ne-míst (Pospěch 2015). Na ne-místech nastává invaze textu do prostoru. Významným prvkem, který se v ne-místech také objevuje, je svoboda. Svoboda anonymity, avšak zaplacená identifikací při vstupu do ne-místa (Pospěch 2015).

2.4. Hranice, dozor a disciplinace

Hranice jsou konceptem, oddělujícím jeden prostor od prostoru druhého. Csaba Szaló (2007) se věnuje popisu hranic mezi jednotlivými státy. Popisuje je jako liminální³ prostory,

³ Liminální prostor = prostor na hranici, kde se setkávají dva či více různých světů.

kde přestávají platit běžná pravidla. Hranice jsou také neustále vyjednávány a stojí na praxi othering (vytváření jiného) – bordering (ustavování řádu). Hranice jasně vymezují, kde je jedno místo a kde druhé, jsou prostorem nesamozřejmosti, setkávání různosti, vyjednávání pozic „my“ a „oni“ (Szaló 2007). Skrze hranice neustále proudí lidé, zboží, myšlenky. Szaló (2007) nám také říká, že hranice jsou velmi proměnlivým fenoménem legitimizace moci a suverenity národního státu. Hranice bychom podle toho mohli rozdělit na ustavované shora (státem) a zdola (konstruované a zakoušené samotnými obyvateli hranic).

Dle Michaela Foucaulta (2000) státy v historii různě ovládaly své občany. Ale s dobou se mění techniky a technologie, jak toto ovládání provádět. Stát však čím dál více tíhne k ovládání lidských těl. Dokladem je tomu například celý vězeňský systém, zdravotnictví, školství apod. (Foucault 2009). Všude, kde se ustavují nějaké hranice, nalezneme podobné techniky ovládání a ustavování.

Michel Foucault (2000) přináší velmi zajímavý pohled na prostor. Zaměřuje se na koncept disciplinace. Autor nám říká, že když se vytváří architektonický prostor, to, jak je prostor utvářen už je samo o sobě nástrojem dohledu a disciplinace (Foucault 2000). To je nesmírně propojené s tématem hranic, kdy hranice jsou jedním z nástrojů utváření disciplinace a dohledu. Podle Foucaulta (2000) je uspořádání prostoru politickou technologií prosazování zájmu mocných. To, jak je daný prostor rozdělen a koncipován, je pod dohledem správce daného prostoru, který má oprávnění užít nejrůznější prostředky k tomu, aby tím získal přesně to, co potřebuje. Může umístit všelijaké hranice, kam potřebuje, postavit ostrahu, kam uváží, rozmístit kamerový systém tak, aby jím pokryl veškerý prostor. Zkrátka za všemi kroky, které podniká, je sledován politický cíl prosazení svého zájmu (Foucault 2000).

2.5. Paměť

Jak chápat koncept paměti v určitém prostoru? Dle Pierra Nory (1998) lze paměť chápat jako to živé, v čem žijeme, jako naši každodennost, přítomnost. I když paměť referuje

k minulosti, je u ní velmi důležitá přítomnost. Historie je podle Nory (1998) to, co se snaží o popis událostí tak, jak byly, ale nikdy neutváří plnou, kompletní verzi toho minulého. Paměť je něco, co je konstruováno, neustále vytvářeno, není něčím definitivně daným. Dle autora je to tedy „místo paměti“, objekt (například katedrála, dále muzeum, hřbitov, svatyně, spolky), který nahrazuje živou paměť, která v moderní společnosti chybí. Místa paměti vznikají v momentě, kdy se fenomény ztrácejí z aktuálně prožívané každodennosti, nejsou tedy stabilní, proměňují se, jsou obdařována významy, které se různě vrší a překrývají. Jan Assmann (2001) rozlišuje čtyři oblasti kolektivní paměti. První oblastí je paměť věcí, kdy jsou věci samy o sobě nositelem paměti s ohledem na to, jak interagují s aktérem. Jsou to všechny věci, které člověka obklopují. Do těchto věcí vkládáme své představy, v jistém slova smyslu do nich vkládáme kus sebe. Druhým typem paměti je paměť mimetická. Této paměti se učíme skrze jednání. Přesněji jednání, kterému se učíme napodobováním. Za třetí, rozlišuje Assmann (2001) komunikativní paměť (jazyk a komunikace). Tato paměť je pamětí živou. Například vzpomínky lidí. Projevuje se skrze jazyk a schopnosti jedince komunikovat s ostatními. Posledním typem je paměť kulturní (přenos smyslu). Zde je paměť materializována skrze nějaké schválené věci, je fixována v samotné materialitě. Takže jsou to například muzea, katedrála apod. Paměť tu vytváří určitý prostor, do kterého se přenášejí tři, výše zmíněné, oblasti. Určitou paměť si tedy nesou nejen samotní lidé, ale i věci.

Metodologie výzkumu

2.6. Výzkumný problém, výzkumné otázky

Člověk ke své existenci potřebuje prostor. Prostor je všude kolem nás, každý den s ním přicházíme do kontaktu, pohybujeme se v něm. Když se na jeden určitý prostor zaměříme, tak velmi záleží na úhlu pohledu každého člověka, kterým se na něj dívá. Každý totiž vnímá prostor odlišným způsobem a každému se zjevuje ve zcela jiném světle. Člověk sám ten svůj prostor nějak utváří. Vztahuje se k němu. Mezi člověkem a prostorem můžeme sledovat určitou interakci. To znamená, že když se ocitnu v prostoru katedrály sv. Víta, vstoupím do něj a nasávám jeho atmosféru, začnu se na něj dívat určitým úhlem pohledu, začnu ho vnímat, může, ale nemusí se pro mě stát místem – buď ho naplním významem, nebo ne. V tu chvíli se prostor katedrály stane zase něčím zcela jiným. Prostor není jen statickým místem, které by se ukazovalo stále v tom samém světle, ale distribuce prostoru se proměňuje.

I samotný prostor na nás nějak působí a samozřejmě ovlivňuje výsledek našeho vnímání. Již samotné věci v prostoru jaksi „předutváří“ náš úhel pohledu. Člověk svůj prostor nějak utváří, ale zároveň prostor utváří i nás. I věci jsou určitými aktéry, hybateli nějakého jednání. V mém výzkumu mi tedy půjde hlavně o interakci člověk-prostor.

Během výzkumu jsem si pokládala tyto otázky: kdo všechno jsou aktéry ve vymezeném a sledovaném prostoru? Jaké jsou mezi nimi vztahy? Jaké jsou jejich vzájemné interakce? Jak prostor utváří aktéry? Jak aktéři utváří prostor?

2.7. Výzkumná strategie

Mým cílem bylo získat co nejširší vhled do dané problematiky a na jeho základě porozumět tomu, jak se vybraní aktéři, během své návštěvy katedrály, vztahují k prostoru katedrály sv. Víta, a jak se samotný prostor naopak vztahuje k nim, co to pro ně znamená a na základě čeho se jejich vztah s daným prostorem utváří.

Hluboké porozumění problematice mi umožnila strategie kvalitativního výzkumu (Disman 2002). Během výzkumu jsem neustále vytvářela vlastní porozumění dané sociální realitě, to znamená, že jsem se neodrážela od žádných předem formulovaných hypotéz. Toto porozumění jsem pak následně ověřovala a dle potřeby upravovala a snažila se dospět k novému poznání, které by lépe vysvětlovalo stanovenou problematiku, případně dospět k novým teoriím či hypotézám.

Během výzkumu jsem postupovala od konkrétních věcí k obecnějším, tedy induktivně (Disman 2002), v čemž tkví podstata kvalitativní výzkumné strategie. Badatel hledá jisté porozumění svému výzkumnému problému, vytváří data, ve kterých pak následně hledá pravidelnosti a významy. Z konkrétních věcí, které vyzkoumá, odvozuje předběžné závěry a následným výstupem pak je nový vhled do problému (Disman 2002).

2.8. Techniky tvorby dat a jejich analýza

Data jsem vytvářela v rámci terénního etnografického výzkumu (Disman 2002) vnějšího i vnitřního prostoru katedrály sv. Víta v Praze, který byl prováděn dlouhodobě, od září roku 2016 do června roku 2017, a to formou zúčastněného pozorování (Disman 2002) a neformálních rozhovorů (Disman 2002).

2.8.1. Zúčastněné pozorování

V terénu jsem se pohybovala jako každý jiný návštěvník. Abych byla do areálu vpuštěna, musela jsem přistoupit na stejné požadavky (např. podstoupení vstupní kontroly u vchodu do areálu Pražského hradu) jako desítky turistů a zaměstnanců a dalších návštěvníků, které na hrad přicházejí. Když jsem se chtěla dostat dovnitř katedrály a celou si ji prohlédnout, taktéž jsem si musela koupit vstupenku jako ostatní. Stala jsem se tedy stejným aktérem v prostoru katedrály sv. Víta, jakého jsem pozorovala. Zúčastnila jsem se též několika akcí,

keré se v katedrále konaly: třikrát pravidelné nedělní bohoslužby, jedenkrát pravidelné páteční bohoslužby, velikonočních vigilií a noci kostelů.

Bohoslužby se v katedrále sv. Víta konají každý den, probíhají přesně podle standardního římsko-katolického liturgického předpisu a nemění se.

Velikonoční vigilie⁴ se konaly v katedrále sv. Víta 15. 4. 2017 od půl deváté večer.

Noc kostelů je událostí, která se konala 9. června 2017, po celé České republice. Během této noci jsou kostely, které se akce účastní, bezplatně otevřeny veřejnosti a většinou je v každém kostele připraven nějaký kulturní program, jako například koncert, divadlo, zpěv. V kostelech se konají také mše. I katedrála sv. Víta byla zpřístupněna. Lidé si ji mohli zdarma prohlédnout. Záštitu nad nocí kostelů převzal, mimo jiné, arcibiskup pražský a předseda České biskupské konference Dominik kardinál Duka. Lidé mohou během své „tour“ po kostelech sbírat jednotlivá poutnická razítka z kostelů, které během večera navštívili. Mohou navštívit tolik kostelů, kolik jen za jeden večer zvládnou. Kostely jsou otevřeny do noci.

Cílem mého pozorování byla snaha odkrýt a významově porozumět všem zákoutím vnějšího i vnitřního prostoru katedrály sv. Víta, následně jsem pak zaměřila pozornost na aktéry, kteří se v daném prostoru pohybují a všimla si jejich vztahování se k danému prostoru. Jak se pohybují, co dělají, formou neformálních rozhovorů jsem se také ptala na jejich vztah k danému prostoru. Zároveň jsem pozorovala (dotazovala se), jaké prostředí pro ně vytváří samotný prostor, do kterého aktéři vstupovali, jak na ně působí, případně jak je ovlivňuje. Své pozorování jsem tedy ve výsledku zaměřila především na interakci aktér-prostor.

Součástí mého pozorování byly neformální rozhovory. Nikdy bych nemohla zjistit a dobře prozkoumat výzkumné otázky, které jsem si na začátku položila, kdybych se nedotazovala vybraných aktérů, proto byly neformální rozhovory podstatnou součástí mého výzkumu. Rozhodla jsem se zkoumat vztah aktéra a prostoru. Z pozorování se dá velká část

⁴ Velikonočními vigiliemi se označuje noc, slavená katolickou církví, z Bílé soboty na neděli Zmrtvýchvstání Páně, tedy noc, kdy vstal z mrtvých Ježíš Kristus.

poznat, avšak nelze se dozvědět, co si daní aktéři skutečně myslí, co cítí a jak na ně daný prostor působí, aniž bychom se jich nezeptali. Protože to, co dělají a to, co si ve skutečnosti myslí, se mnohdy může velmi lišit a pokud bych se tedy nerozhodla pro neformální rozhovory, mohlo by se stát, že by má data byla zkreslená. Disman (2002) vnímá porozumění lidem v sociálních situacích jako samotný cíl kvalitativního výzkumu. Rozhovory jsem prováděla, kvůli mé omezené kapacitě mluvit cizími jazyky, pouze s lidmi, kteří mluvili česky, anglicky, německy či slovensky. Přepisy rozhovorů, které se v mé práci objevují, jsou mé vlastní překlady.

Mimo pozorování a neformální rozhovory jsem pracovala také s nejrůznějšími tištěnými průvodci Prahou, letáky a plakáty, ve kterých jsem hledala zmínky o katedrále sv. Víta. Mimo tištěné průvodce jsem využívala, jako zdroj informací, oficiální internetové stránky katedrály sv. Víta. Vedla jsem také emailovou korespondenci s dómským farářem římskokatolické farnosti u katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha v Praze a pracovníky infocentra.

2.8.2. Analýza dat

Data, která jsem během mého výzkumu vytvořila, jsou uložena v mých terénních popisných poznámkách. Tyto poznámky se tedy staly mým hlavním prostředkem analýzy. Na analýzu jsem aplikovala Spradleyho (1980) „metodu trychtýře“, která popisuje 3 fáze pozorování (popisné pozorování, zaměřené a výběrové). Nejprve jsem se snažila zaznamenat vše, co se v mém terénu dělo. Zjišťovala jsem povahu terénu, jaké jsou jeho dispozice a možnosti, ale také omezení. Dělal jsem si o něm obecný přehled. V tomto bodě jsem totiž ještě nevěděla, co vše v něm bude důležité. Postupně jsem začala zaměřovat svou pozornost na konkrétní sledované jevy. Sledovala jsem souvislosti mezi prostorem a aktéry, kteří se v něm pohybovali. Následně jsem si ověřovala, zda se data, která jsem vytvořila, opravdu nacházejí v terénu a zda odpovídají skutečně tomu, co se v terénu děje. Výsledkem analýzy by mělo být porozumění výzkumné problematice, kterou v mé práci sleduji a vytvoření nového porozumění, jak se na daný problém dívat.

Katedrálu jsem navštěvovala jako pozorovatel, co nejvíce jsem mohla. Měnila jsem také denní doby, ve kterých jsem do katedrály chodila, abych zaznamenala co nejvíce změn a rozrůznění a měla opravdu reprezentativní vzorek. Katedrálu jsem tedy během celého výzkumu zmapovala v každou denní dobu. Takto prováděný výzkum vyžadoval mnoho času, proto jsem do katedrály chodila opravdu často.

2.9. Výběr vzorku

Jako vzorek (Disman 2002) pro svůj výzkum jsem si zvolila prostředí katedrály sv. Víta v Praze. Prostředím míním vnitřní prostor samotné katedrály a dále také vnější veřejný prostor, ve kterém je katedrála zasazená, tedy katedrála umístěná v kontextu areálu Pražského hradu, jelikož je velice důležité pozorovat věci i s jejich souvislostmi.

Katedrálu sv. Víta jsem si vybrala účelově (Disman 2002), jelikož jsem se chtěla změřit na nějakou výraznou dominantu Prahy, a následně jsem prováděla výběr z prostředí.

2.10. Etika výzkumu

Etika je nedílnou součástí dobře provedeného výzkumu (Disman 2002). Z toho důvodu se snažím maximálně postupovat podle etických zásad výzkumu a to proto, aby nebyla nikomu způsobena újma. Při každém působení v terénu dbám vždy na to, aby každý věděl, z jakého důvodu jsem tam přišla.

Pokud jsem prováděla rozhovory, každému jsem vysvětlila, proč jsem přišla, co dělám, kdo jsem a případně odpověděla na další doplňující otázky. Samozřejmě byl nutný souhlas, abych mohla přikročit k samotnému rozhovoru. Následně jsem je také informovala, co budu s vytvořenými daty aktérů dělat a ujistila je, že o nich samotných nikde nic publikovat nebudu a na závěr pak poděkovala. Snažila jsem se vytvořit příjemnou a přátelskou atmosféru (Disman 2002).

Několikrát jsem se setkala s tím, že lidé na mé otázky nechtěli odpovídat nebo byli nepříjemní a ihned, jak jsem je oslovila, odešli. Nikdo z nich však ke mně nebyl hrubý. Pokud se mnou někdo nechtěl hovořit, nenutila jsem je a již jsem je také dále neobtěžovala. Jednou, za celou dobu výzkumu, nastala zvláštní situace, kdy se mi cizinec, který přišel navštívit katedrálu sv. Víta a odmítl se mnou hovořit, vyhýbal. Jinak tedy, až na výjimky, byli mí informátoři velice milí, trpěliví (jelikož jsem si psala rozhovor, který jsem s nimi vedla ručně a někdy to trvalo déle, a to z toho důvodu, že nahrávací zařízení nebylo dobré, jelikož je v katedrále poměrně hluk a nahrávka pak byla často nesrozumitelná) a ochotně odpovídali na mé otázky. Dokonce jsem jednou dostala od návštěvníka ze Španělska, kterého jsem se dotazovala, kontakt s tím, že si mou práci pak milerád přečte. Když jsem se pokoušela provádět rozhovory s hlídači katedrály, mnohokrát jsme se nesečkala s úspěchem. Zvláště na mě koukali a bylo vidět, že z toho nejsou zrovna dvakrát nadšeni, odpovídali velmi krátce, žádnou z otázek nerozváděli. Rozhovory to proto byly velmi krátké. Jen jednou jsme se setkala s pánem, který měl na starosti kontrolování vstupenek u turniketů do placené části katedrály, který byl velice milý a dokonce, po ukončení rozhovoru, za mnou ještě sám přišel a řekl mi další informace, na které při rozhovoru zapomněl. Informátoři na pokladně infocentra areálu Pražského hradu byli též velmi ochotní spolupracovat. Často jsem dostala více informací, než jsem potřebovala.

Všechna data, která jsem vytvořila při svém působení v terénu, jsem archivovala v digitalizované podobě. Tato data jsem také řádně anonymizovala, jelikož respektování anonymity je základním požadavkem výzkumné etiky (Disman 2002).

2.11. Hodnocení kvality výzkumu

S postupem výzkumu jsem si určila základní tematické okruhy, na které jsem se zaměřila. Stanovila jsem si výchozí rámec, ve kterém jsem se pohybovala. Během zkoumání jednotlivých tematických oblastí jsem dbala na to, aby byla každá z nich kvalitně a dostatečně posouzena a aby byl odhalen její skutečný význam (Disman 2002). Stále jsem musela dávat

pozor na to, zda opravdu zkoumám potřebné věci a zda vše posuzuji správným způsobem. To vyžadovalo neustálou kontrolu. Snažila jsem se tak maximálně zajistit validitu mého výzkumu (Disman 2002). Pokud jsem potřebovala zmapovat danou oblast ještě jednou, vždy jsem se na místo vrátila. Z tohoto důvodu byl výzkum poměrně náročný. Jakmile jsem měla nějaké nejasnosti nebo otázky, musela jsem své pozorování opakovat.

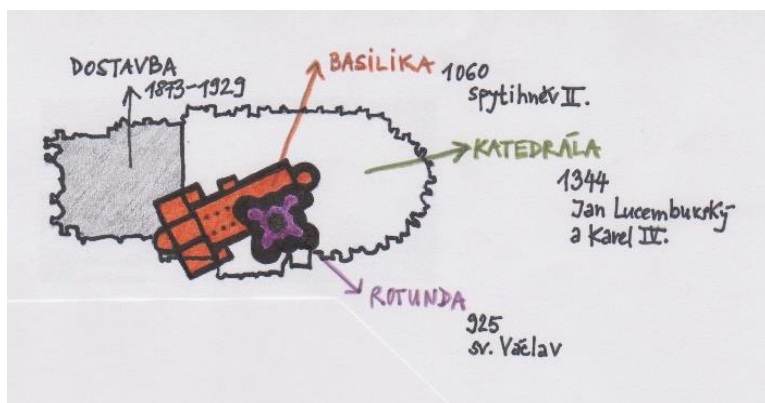
Samozřejmě jsem si vědoma toho, že má přítomnost ve zkoumaném prostředí mohla též ovlivnit veškeré procesy, na které je můj výzkum zaměřen. Když jsem vstoupila do katedrály sv. Víta a dělala si poznámky, což běžný návštěvník nedělá, lidé se mohli začít, kvůli mé přítomnosti, chovat zcela jinak. Podobně tomu mohlo být i s rozhovory, které jsem prováděla. Pokud člověk mluví s někým druhým, nikdy nemáme jistotu, že se opravdu chová přirozeně nebo že nemění informace, které nám pak předává. S tímto faktem je velice těžké pracovat. Aby došlo k co nejmenšímu ovlivnění, snažila jsem se být v katedrále co nejvíce, abych tzv. splynula s prostředím/davem a aby si na mě pracovníci v katedrále zvykli. Vysvětlení důvodu pobytu v katedrále a ujištění o zachování anonymity, které předcházelo každému provedenému rozhovoru, také přispívá k tomu, aby se informátoři cítili co nejpříjemněji a nejpřirozeněji a neměli tendenci falšovat informace (Disman 2002). I přesto však nelze vyloučit jisté ovlivnění.

Další nebezpečnou skutečností mohlo být to, že já sama, jako výzkumník, mohu zkreslit zjištěná data či mít tendence k subjektivnímu vnímání nebo hodnocení sledovaného prostředí (Disman 2002). V tomto případě bylo nutné si každou věc důkladně ověřovat a ujistit se, že jsem ji pochopila správně. Pokud jsem měla nějaké nejasnosti, do terénu jsem se vždy vrátila, abych předešla tomu, že bych si musela věci sama doplňovat, upravovat či snad dokonce vymýšlet. Pokud jsem si všimla nějakých osobních pocitů, které by se v mém výzkumu neměly objevit, ihned jsem se je snažila odbourat. Takto jsem se tedy snažila zajistit dostatečnou reliabilitu výzkumu (Disman 2002). Čím delší je také pobyt v terénu, tím je daný výzkum kvalitnější (Disman 2002).

3. Katedrála sv. Víta

3.1. Historický a kulturní vývoj katedrály sv. Víta

První chrám sv. Víta, založený knížetem Václavem, měl podobu rotundy. Za knížete Boleslava II. bylo založeno pražské arcibiskupství (973-976), kostel sv. Víta se tak stal biskupským chrámem (Kuthan, Royt 2011). Kolem chrámu záhy vzniklo specifické kulturní centrum. Bylo zde utvářeno literární a hudební umění, které provázelo potřeby denní liturgie konané biskupskou kapitulou (Benešová a kol. 1994). Formovalo se zde v podstatě historické vědomí českého společenství.

Obrázek č. 1. Zde je vidět, jak katedrála postupně rostla a zvětšovala se. Od původní rotundy a basiliky, které pak byly následně zbořeny, aby mohla být vystavěna nová katedrála, až po její dostavbu.

Zdroj:

<http://www.ceskaaslovenskahi.storie.estranky.cz/clanky/praha/katedrala-sv.-vita--vaclava-a-vojtecha-v-praze.html>.

Vpisky vlastní.

Původní rotundu sv. Víta pak nahradila bazilika, jejíž budování započal roku 1060 kníže Spytihněv II. (viz Obrázek č. 1). Biskupský kostel však nadále zůstal zasvěcen sv. Vítu. V bazilice se ukládaly ostatky mnoha světců, českých knížat, králů a dalších členů panovnického rodu Přemyslovců a Lucemburků. Nejdůležitějším světce zde pohřbeným, je sv. Václav, který byl také Přemyslovcem (Kuthan, Royt 2011). Z toho důvodu se začalo běžně, v první polovině 11. stol., mluvit o zasvěcení chrámu sv. Vítu i Václavu. Pak k nim ještě přibyl sv. Vojtěch, jako třetí patron kostela. Chrám se tedy postupně stával skutečným symbolem pro celou zemi (Benešová a kol. 1994).

Roku 1085 se v bazilice sv. Víta konala první česká královská korunovace. „*Svatovítský chrám se tedy stal místem, kde se od té doby odehrával rituál legitimizace panovníkovi moci ,z Boží milosti‘*“ (Kuthan, Royt 2011). Během 13. stol se chrám stával skutečným centrem kultu. Vznikl zde silný samosprávný sbor, pod jehož vedením se prováděly zpívané liturgie. V katedrále se konaly nejdůležitější události života diecéze, probíhala zde zasvěcení, pravidelné synody, bohoslužby apod. To vše se ještě umocnilo v dny velkých svátků. V okolí chrámu se utvořilo celé intelektuální středisko latinské vzdělanosti. Při bazilice sv. Víta také vzniklo učiliště pro duchovenskou službu, to však na přelomu 13. a 14. stol. ustoupilo univerzitě (Benešová a kol. 1994).

Když bylo 30. dubna 1344 povýšeno, se svolením Klementa VI., pražské biskupství na arcibiskupství, stala se bazilika sv. Víta metropolitním chrámem (Benešová a kol. 1994). S touto událostí započala také další stavba baziliky, na kterou již proudily finance od samotného panovníka země (Jana Lucemburského a později jeho syna Karla IV.), zároveň na ni přispívalo i pražské arcibiskupství. Středověký rozkvět katedrály vyvrcholil ve 14. a 15. stol. Ve druhé polovině 14. stol. se oficiálně ustanovili, jako patroni pražského kostela, tři světci: sv. Vít, sv. Václav a sv. Vojtěch. Královská česká koruna byla trvale uložena na hlavu sv. Václava-věčného panovníka Čech, odkud si ji král jen vypůjčoval pro korunovační obřad. Klečící Karel IV. odevzdal také do rukou sv. Václava zakládající listinu univerzity. Tento akt je vyobrazen na dodnes užívané univerzitní pečeti. Karel IV. získal pro metropolitní chrám mnoho svatých ostatků. Celá stavba je také prostoupena oslavou vladařského rodu Přemyslovců a Lucemburků (Kuthan, Royt 2011).

Místo, kde byl uložen tak významný světec (sv. Václav), a které se stalo centrem jeho kultu, se nutně muselo stát také sakrálním střediskem států. Byl zde uložen královský poklad, konaly se zde všechny korunovace českých králů, byly zde uchovány korunovační klenoty a také korunní archiv, kde byly uloženy nejdůležitější státní písemnosti, dále i běžný archiv a

poklad kostela. Docházelo zde tedy k prolínání panovnického a biskupského elementu (Benešovská a kol. 1994). Katedrála také vždy plnila funkci kostela Pražského hradu.

Gotická katedrála byla budována také s velkými uměleckými aspiracemi. Prvním mistrem byl Matyáš z Arrasu, který byl povolán Karlem IV. z Avignonu. Matyáš vnesl do Prahy vzor francouzské katedrální architektury (Kuthan, Royt 2011). Druhým mistrem se stal Petr Parléř, který doplnil katedrálu o skvostné sochařské výtvořry.

Během husitského období, konkrétně v roce 1419, se zastavily práce na pražském kostele. Katedrála a její vybavení byly tímto obdobím výrazně postiženy. Kapitula, která zůstala věrna katolictví, byla nucena kostel opustit. Kolem katedrály již nebylo možné soustředit nějaké kulturní snahy (Benešovská a kol. 1994). Poslední znaky katolictví zde jaksí „živořily“. Královské sídlo se také trvale přeneslo mimo Prahu a zemi. Roku 1541 vypukl v areálu Pražského hradu požár a katedrála jím byla také zčásti zasažena (Kuthan, Royt 2011). V roce 1561-62 zde bylo obnoveno arcibiskupství, to však ještě neznamenovalo, v době tak rozvrácených náboženských poměrů, nějaký zásadní kulturní obrat. Ten přišel až s nástupem baroka. I přesto se však katedrála v době baroka nedočkala dostavby, v zemi sice vyrostlo mnoho nových kostelů, avšak katedrála nebyla nijak výrazně dodělávána.

Sídlo panovníka se trvale přeneslo do Vídně, ale korunovace stále probíhala v katedrále sv. Víta (poslední korunovace, která v katedrále probíhala se uskutečnila 7. září 1836. Po vzniku Československé republiky zde i prezidentský úřad získával vyšší požehnání. Chrám se postupně začal orientovat spíše vlastenecky a symbolicky, jako české centrum, a to z toho důvodu, že s přesídlením králů se uvolnil svazek, který poutal metropolitní chrám k centru státní moci (Benešovská a kol. 1994).

Obnova starých částí chrámu započala roku 1844. Katedrála byla dobudována a otevřena přesně ke svatováclavskému miléniu v květnu roku 1929 (Benešovská a kol. 1994).

„Katedrála byla přirozeně od samého počátku budována jako metropolitní chrám, který měl být, jak je výslovně napsáno v listině prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic, „matkou všech kostelů“, místem oslavy Boží, stánkem pro bohoslužby, schránou hrobů zemských světců a patronů, nebeských ochránců země“ (Kuthan, Royt 2011: 26).

„V žádném jiném monumentu nejsou tak vepsány dějiny českých zemí a jejich obyvatelstva, jako právě tady. Svatovítskou katedrálu lze nahlížet a vykládat z různých úhlů, jež můžeme považovat za oprávněné. Ale nade vším je katedrála výrazem Boží přítomnosti. Nelze tu nevnímat aureolu posvátnosti, která katedrálou prostupuje a z ní vzařuje“ (Kuthan, Royt 2011: 29).

Během staletí zde bylo pohřbeno mnoho osobností (českých knížat, králů, vladařů Svaté říše římské), mezi které patří například: Karel IV. (†1378), jeho syn Václav IV. (†1419), císař Ferdinand I. (†1564) se svou manželkou Annou Jagellonskou (†1547), jejich syn Maxmilián II. (†1576), císař Rudolf II. (†1612), tedy tři císaři z rodu Habsburků, Jan Nepomucký (†1393).

*Obrázek č. 2.
Katedrála sv. Víta.
Zdroj:
<http://www.joutrip.com/cs/katedrala-sv-vita-p101>.*

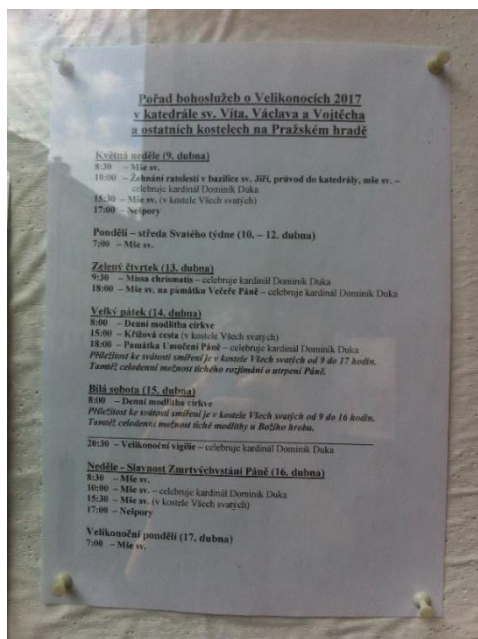
3.2. Katedrála sv. Víta ve 20. stol

Katedrála sv. Víta je dnes vyhledávanou turistickou atrakcí. Z historického a kulturního hlediska je velmi cennou budovou, která se v rámci historického centra Prahy řadí mezi

památky UNESCO. Není však jen vyhledávanou turistickou památkou, nýbrž i duchovním stánkem křesťanstva. Provoz katedrály sv. Víta je rozdělen tak, aby zde našel místo věřící i nevěřící člověk. Katedrála je běžně, v otevírací hodiny, přístupná lidem. Ve vymezené časy se v ní pak konají pravidelné mše. V tu dobu, kdy probíhá mše, se toto místo uzavře běžným turistům, aby zde věřící nebyli rušeni, dále pak také při veškerých náboženských událostech, které jsou spojeny s oslavami významných křesťanských svátků, kdy se zde koná bohatý náboženský program. Tento program je vyvěšen buď na nástěnce na fasádě katedrály (viz Obrázek č. 3 a 4) nebo v infocentru, turisté jsou tak informováni, kdy bude prostor katedrály vymezený pro křesťanské události.

Obrázek č. 3. Nástěnka, umístěná na fasádě katedrály. Oznamuje budoucí akce a další důležité pokyny. Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek č. 4. Rozpis událostí, které se konaly v katedrále sv. Víta a ostatních kostelech na Pražském hradě o Velikonocích, v roce 2017, a který je vyvěšen na nástěnce u vchodu do katedrály. Zdroj: vlastní fotografie.

Několik let se vedl spor o vlastnictví katedrály sv. Víta. V současné době můžeme najít v katastru nemovitostí uvedeného jako vlastníka Českou republiku s tím, že právo k hospodaření s ní má Správa Pražského hradu.

Do roku 1954 katedrálu vlastnila a spravovala církev, následně tehdejší komunistická vláda určila za vlastníka katedrály „československý lid“ a za správce celého areálu Pražského hradu, včetně katedrály, Kancelář prezidenta republiky. Spor o vlastnictví začal po sametové revoluci a táhl se dlouhých sedmnáct let. Řada organizací zřizovaných církví podala roku 1992 žalobu na určení vlastnictví katedrály sv. Víta. 16. června roku 2006, po odvolání obou stran, soud rozhodl, že katedrála patří témuž vlastníkovi jako před rokem 1954, tedy Metropolitní kapitule u sv. Víta.

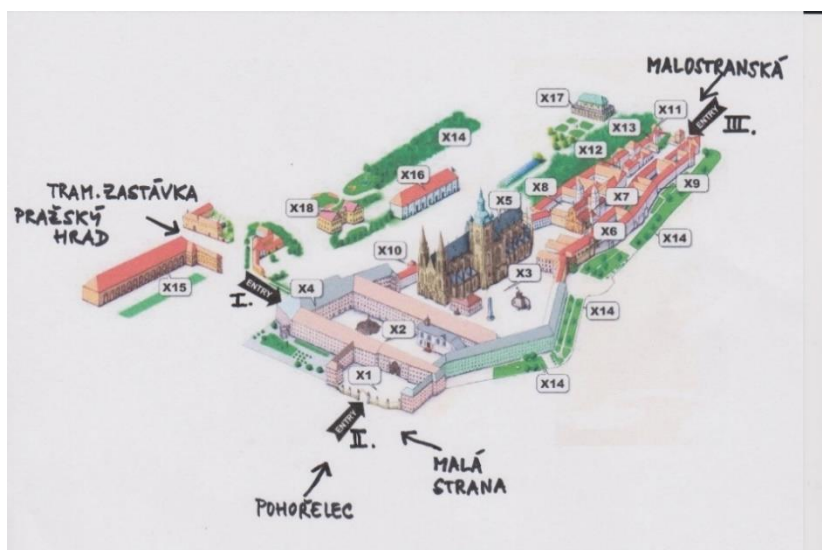
Dne 16. února 2007 však Nejvyšší soud zrušil rozsudek Městského soudu v Praze, jelikož dospěl k názoru, že vládní nařízení z roku 1954, je stále platné. Podle Nejvyššího soudu tedy chrám byl a nadále zůstává majetkem státu, nicméně vnitřní mobiliář je, až na výjimky, ve vlastnictví církve. Obvodní soud pro Prahu 1, který se tedy následně případem zabýval, rozhodl 27. září 2007, že katedrála sv. Víta zůstává státu. Církev podala dne 5. března 2009 dovolání k Nejvyššímu soudu, které však bylo zamítnuto. Zástupce církve se pak obrátil s ústavní stížností na Ústavní soud.

Spory o katedrále sv. Víta byly ukončeny 24. května 2010 dohodou mezi arcibiskupem Dominikem Dukou a prezidentem Václavem Klausem. Ustavila se rada, jejímiž členy jsou držitelé sedmi klíčů potřebných pro vyzvednutí korunovačních klenotů, která má dohlížet a řídit společné užívání a správu katedrály. Chrám tak zůstal ve vlastnictví státu.⁵

⁵ Zdroje: <http://campanarii.cz/vlastnictvi-katedraly-svateho-vita-zakladni-udaje/>, http://zpravy.idnes.cz/katedrala-svateho-vita-definitivne-patri-statu-rozhodl-nejvyssi-soud-1zk-/domaci.aspx?c=A090305_090523_domaci_ban.

3.3. Provoz katedrály sv. Víta

Do areálu Pražského hradu se dá celkem vstoupit ze tří světových stran. Severní vstup je přístupný ze zastávky tramvaje Pražský hrad. K druhému, západnímu, vstupu se člověk dostane, pokud vystoupá po schodech buď z Malé Strany nebo vyjede tramvají č. 22 na zastávku Pohořelec. K poslednímu třetímu vstupu, který je umístěn z východní strany areálu, se člověk dostane, pokud vyjde po bývalých zámeckých schodech z Malostranské.

Obrázek č. 5. Areál Pražského hradu – přístupové cesty. Zdroj: <http://www.praguecityline.cz/prazsky-hrad>.
Vpisky vlastní.

U každého vchodu nalezne návštěvník ostrahu, která musí, dle nařízení Kanceláře prezidenta České republiky, kontrolovat, zda nechce návštěvník pronést do areálu nějaké nežádoucí předměty. Těmi se míní převážně zbraně či výbušniny. Každý, kdo chce vstoupit do areálu, musí projít rentgenovým rámem a následně ukázat obsah zavazadel. Pokud je vše v pořádku, je vpuštěn do areálu, po kterém se může již téměř svobodně pohybovat. Na tuto „komplikaci“, která je spojena se vstupem do areálu Pražského hradu, je upozorněno například na oficiálních webových stránkách katedrály sv. Víta. Z rozhovorů s turisty, kteří přicházejí na Hrad, jsem se však dozvěděla, že si většina z nich této informace na webových stránkách nevšimla.

„V důsledku zprísnění bezpečnostních opatření v areálu Pražského hradu ze strany Kanceláře prezidenta republiky musí návštěvníci katedrály počítat s bezpečnostními

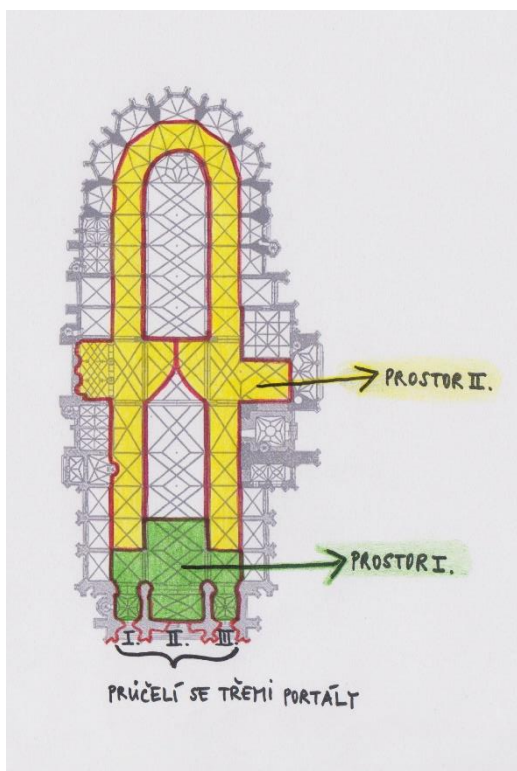
prohlídkami u vstupu do areálu Hradu. V závislosti na aktuální intenzitě návštěvnického provozu je proto třeba počítat s příslušným zdržením.“⁶

Obrázek č. 6. Cedule, která upozorňuje návštěvníky na vstupní kontrolu při vchodu do areálu Pražského hradu. Jasně vymezuje předměty, které nesmí být vneseny dovnitř areálu. Tyto předměty jsou pak ještě názorně ilustrovány v dolní části cedule. Šipka ukazuje směr, kterým se má člověk ke kontrole pohybovat. Spodní cedule informuje o otevíracích hodinách Pražského hradu pro veřejnost. Zdroj: vlastní fotografie.

Pokud je člověk vpuštěn do areálu Pražského hradu, snadno si najde cestu ke katedrále, ke které se dostane buď z východu, nebo ze západu. Vstup do samotné katedrály není zpoplatněn, avšak člověk bude vpuštěn jen do určité části, nemůže si prohlédnout celou katedrálu, jinak si musí koupit vstupenku. Neprodává se ale pouze samostatná vstupenka do katedrály, ale člověk je nucen si koupit vstupenku na celý B okruh. V rámci B okruhu může navštívit katedrálu sv. Víta, Zlatou uličku, Baziliku sv. Jiří a část interiéru Pražského hradu. Cena za vstupenku se liší podle věkových kategorií (viz Obrázek č. 8). Do samotné katedrály se dá dnes vstoupit jedním vchodem skrze I. portál (viz Obrázek č. 7). Východ je umožněn III. portálem. Není možné používat I. portál k východu a III. portál ke vchodu.

⁶ Zdroj: <http://www.katedralasvatehovita.cz/cs/practicke-informace>.

Obrázek č. 7. Půdorys katedrály sv. Víta. I., II. a III. označují tři portály, umístěné v průčelí katedrály. Dveře ve II. portálu jsou uzavřené. I. Portálem se do katedrály vchází, III. portálem se vychází. Zelená část označuje omezený prostor, do kterého se mohou dostat návštěvníci bez vstupenky. Žlutá část naopak prostor, do jehož vstupu potřebuje návštěvník vstupenku. Do nezabarvených částí se člověk dostat nemůže. Zdroj: <https://katedralasvatehovita.cz/cs/prakticke-informace/pudorys-katedraly>. Vpisky a vybarvení vlastní.

Návštěvní hodiny katedrály se liší v jednotlivá roční období. Návštěvníci jsou informováni touto tabulkou na oficiálních stránkách katedrály sv. Víta a dále také v infocentru.

Zimní sezóna listopad až březen		Letní sezóna duben až říjen	
Pondělí	09:00 – 16:00	Pondělí	09:00 – 17:00
Úterý	09:00 – 16:00	Úterý	09:00 – 17:00
Středa	09:00 – 16:00	Středa	09:00 – 17:00
Čtvrtek	09:00 – 16:00	Čtvrtek	09:00 – 17:00
Pátek	09:00 – 16:00	Pátek	09:00 – 17:00
Sobota	09:00 – 16:00	Sobota	09:00 – 17:00
Neděle	12:00 – 16:00	Neděle	12:00 – 17:00

Tabulka I. Návštěvní hodiny katedrály sv. Víta. Zdroj: <https://www.katedralasvatehovita.cz/cs/prakticke-informace>.

CENÍK

DRUHY VSTUPENEK	Plně vstupné	Sleva (*)	Rodinné vstupné (**)
Pražský hrad – Okruh A I Starý královský palác, III Bazilika sv. Jiří, V Zlatá ulička, VIII Katedrála sv. Víta, II Expozice Přiběh Pražského hradu, VII Prašná věž, IX Rožmberský palác	350 Kč	175 Kč	700 Kč
Pražský hrad – Okruh B I Starý královský palác, III Bazilika sv. Jiří, V Zlatá ulička, VIII Katedrála sv. Víta	250 Kč	125 Kč	500 Kč
Pražský hrad – Okruh C IV Expozice Svatovítský poklad, VI Obrazárna Pražského hradu	350 Kč	175 Kč	700 Kč
II Expozice Přiběh Pražského hradu	140 Kč	70 Kč	280 Kč
IV Expozice Svatovítský poklad	300 Kč	150 Kč	600 Kč
VI Obrazárna Pražského hradu	100 Kč	50 Kč	200 Kč
VII Prašná věž – expozice Hradní stráž	70 Kč	40 Kč	140 Kč
X Velká jižní věž katedrály sv. Víta – vyhlídková věž	150 Kč	/	/

* Sleva: místeček od 6 do 16 let • studenti středních a vysokých škol v denním studiu do 26 let (včetně) • senioři od 65 let (včetně)
** Rodinné vstupné: 1 až 5 dětí do 16 let a max. 2 dospělé osoby

Audioprůvodce
• cena za 1 přístroj na 3 hodiny / 1 den 350 / 450 Kč
(čeština, angličtina, francouzština, němčina, španělština, ruština)

Prohlídky s profesionálními průvodci Správy Pražského hradu
Česky (min. 200 Kč nebo 4 osoby) / Cizojazyčně (min. 400 Kč nebo 4 osoby) 50 / 100 Kč
• cena za osobu a každou zpočítanou hodinu výletu (čeština, angličtina, francouzština, němčina, italská, španělština, ruština)

Vstupné pro třídy základních škol
Pražský hrad – okruh A + Obrazárna Pražského hradu 150 Kč
• žák základních škol s pedagogickým doprovodem po předložení jmenovitého seznamu potvrzeného školou (vstupné pro skupinu do počtu 30 žáků a max. 2 osoby doprovodu)

Volný vstup
• děti do 6 let
• držitelé průkazu ZTP (ZTPP včetně jedné osoby doprovodu)
• licenovaní průvodci EU a klienti, kteří mají zakoupené vstupenky do návštěvnických objektů
• pedagogický doprovod školních skupin (na 15 žáků nebo studentů má nárok 1 osoba doprovodu na volné vstupné)

Fotografování interiérů – licence
• fotografovat je možno pouze bez použití blesku a stativu 50 Kč
• fotografovat nelze v expozicích: II, IV, VI a VII

Vstupenky jsou platné 2 dny. Do každého objektu je umožněn vstup s platnou vstupenkou pouze jednou.
• Zakoupené vstupenky nelze vrátit.
• Slevy jsou poskytovány pouze po předložení platného průkazu nebo dokladu o denním studiu.
• U skupin po předložení jmenovitého seznamu studentů ZŠ, SŠ nebo VŠ potvrzeného školou (razítko + podpis odpovědné osoby). Skupin: min. 10 osob.
• Vedoucí skupin, řidič nebo jiný personál doprovázející skupinu nemá nárok na slevné vstupné.
• Licenovaní průvodci EU ne při vstupu do objektů musí předat platnou licenci.
• Vstupné na výstavy, přednášky, koncerty a podobné akce je stanovováno samostatně.

Správa Pražského hradu si vyhrazuje právo na uzavření návštěvnických objektů či celého areálu Pražského hradu z provozních či státně-reprezentačních důvodů.

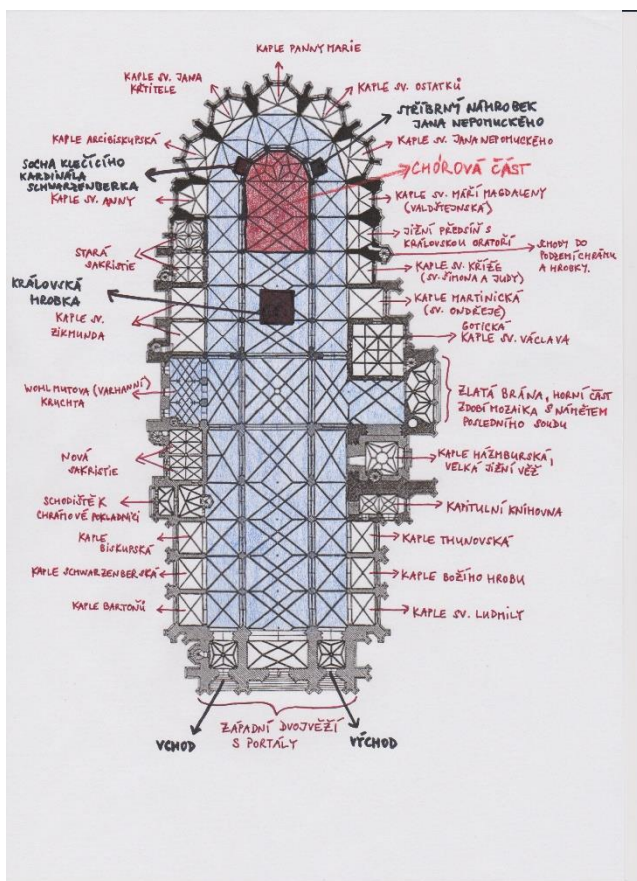
PREISLISTE

Obrázek č. 8. Ceník jednotlivých vstupenek, vyvěšený v infocentru. Zdroj: vlastní fotografie.

Půdorys katedrály má tvar kříže. Po stranách najdeme jednotlivé kaple. Dále má katedrála také velmi rozsáhlé podzemí, kde nalezneme hrobku králů, která byla delší dobu v roce 2016/2017 uzavřena. V současné době je hrobka opět, plně po rekonstrukci, otevřena. Královská krypta je přístupná na základě emailové objednávky (minimálně 1 týden dopředu) pro skupiny max. 20 osob v rámci komentované prohlídky katedrály a Starého královského paláce výhradně s průvodcem Správy Pražského hradu s respektem k přísnému režimu v hrobce a v souladu se stávajícími objednávkami Oddělení průvodcovských služeb.

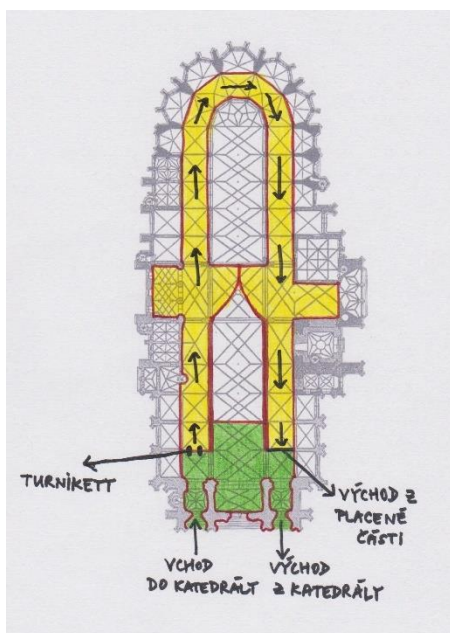
Významnou součástí je také zvonice, mající sedm zvonů. V současné době jsou velmi aktuálním tématem varhany katedrály sv. Víta, jelikož se ve Španělsku vyrábí zcela nové, a do katedrály by měly být umístěny v roce 2019.⁷

⁷ Zdroj: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/nove-varhany-pro-chram-sv-vita-postavi-firma-z-barcelony/1477156>.

Obrázek č. 9. Půdorys katedrály, kde jsou vyznačené jeho jednotlivé části. Zdroj: <https://katedralasvatehovita.cz/cs/praktick-e-informace/pudorys-katedrally>. Vpisky vlastní.

Pokud si člověk koupí vstupenku B okruhu, může si prohlédnout celou katedrálu. Aby se dostal z neplacené části do placené, musí projít turnikety, které jsou umístěny na rozhraní těchto dvou částí (viz Obrázek č. 10). U turniketů si označí vstupenku a může projít dál, prohlédnout si to, co lidé se vstupenkou nemohou a následně vychází na druhé straně, kde již turnikety nejsou, jsou zde jen hlídači (jako u vchodu s turnikety).

Obrázek č. 10. Půdorys katedrály sv. Víta ukazuje, kam smí lidé zadarmo a kam se dostanou pouze ti, kteří si koupí vstupenku. Zeleně vybarvená plocha označuje bezplatný prostor, žlutě vybarvená naopak prostor placený. Černé šipky s nápisem turnikety a východ z placené části nám vyznačují rozhraní těchto dvou prostorů. Dále na obrázku můžeme vidět, kde je vchod a východ katedrály.

Zdroj:

<https://katedralasvatehovita.cz/cs/prakticke-informace/pudorys-katedrally>. Vpisky a vybarvení vlastní.

3.4. Lidé katedrály sv. Víta

Katedrála není jen prázdným prostorem, její podstatnou součástí jsou také lidé, kteří se zde pohybují.

Nejprve bych se ráda zaměřila na zaměstnance, kteří se nachází ve vnějším i vnitřním prostoru katedrály sv. Víta. Uvnitř katedrály nalezneme několik typů stálých pracovníků, které zde můžeme potkat každý den. Jedním z nich jsou hlídači, kteří mají na starosti dozor. Celkem je jich osm, šest z nich uvnitř katedrály a dva v prostoru před katedrálou. Každý z nich má na starosti určitý úsek, a to proto, aby měli pokrytý veškerý prostor katedrály a získali tak přehled o všem, co se uvnitř děje. Dva z nich mají za úkol kontrolovat vstupenky, skrze které se návštěvníci dostanou do placené části katedrály. Další hlídač stojí u východu z této placené části. Ostatní jsou rozmístěni dále v prostoru. Jakmile spatří jakékoli zakázané či nepřipustné chování, je jejich povinností dotyčného upozornit. Starají se hlavně o to, aby nebylo poškozeno žádné vnitřní vybavení. Zejména pak dávají pozor na cenné historické předměty. Jelikož přichází každodenně do kontaktu s cizinci, předpokládala jsem, že budou umět dobře cizím jazykem, avšak neumí nebo ho nechtějí používat. Pokyny dávají cizincům v českém jazyce a ti jim samozřejmě nerozumí.

Dalším typem zaměstnanců jsou prodáváci u pokladen, které se nacházejí v infocentru (viz Obrázek č. 11), naproti vstupu do katedrály. Najdeme zde celou kancelář, kde můžeme získat veškeré informace o celém areálu Pražského hradu, koupit si zde vstupenky, kam potřebujeme, získat mapy a nejrůznější průvodce areálu či celou Prahou. Zaměstnanci, kteří pokladny obsluhují, musí mluvit velmi dobře cizími jazyky, jelikož každý den přichází na Pražský hrad velmi mnoho turistů. Dále mají za úkol poskytnout těmto návštěvníkům informace, které potřebují. V infocentru dostaneme také veškeré informace, které si týkají provozu celého areálu. Například otevírací hodiny jednotlivých objektů, ceny vstupenek, slevy, objednávky průvodců, audio-sluchátka, plánované události, časy, kdy se konají bohoslužby v jednotlivých objektech, dále například koncerty, výstavy – zkrátka veškerý kulturní program, který se v areálu Pražského hradu koná.

Obrázek č. 11. Infocentrum.
Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek č. 12. Cedula vedle infocentra, oznamující polohu infocentra a přehled informací, které infocentrum poskytuje. Zdroj: vlastní fotografie.

Třetím typem zaměstnanců, kteří se v prostoru katedrály sv. Víta vyskytují, jsou průvodci. Průvodce si může člověk objednat buď telefonicky, nebo osobně na pokladně, kde si smluví provedení místem, které si vybere, na příslušnou hodinu. Lidé si mohou vybrat prohlídku v jakémkoli cizím jazyce, který je v nabídce. Výběr je opravdu široký: angličtina, ruština, němčina, čeština, španělština atd. V danou hodinu musí pak lidé čekat na smluveném místě, odkud celá skupinka vyrazí na prohlídku. Průvodci nabízejí nejrůznější okruhy, kterými návštěvníky provedou.

Externí pracovníky katedrály, jako jsou opraváři elektrických zařízení, technici, uklízeči apod. jsem do svého výzkumu nezahrnovala.

Turisté jsou dalšími lidmi, navštěvujícími katedrálu. Mezi návštěvníky tvoří nejpočetnější skupinu. Nelze říci, že by katedrálu (případně celý areál Pražského hradu) navštěvovali převážně turisté z jedné určité země. Škála je opravdu bohatá. Během svého výzkumu jsem si nevšimla, že by mezi turisty nějaká národnost převažovala. Nejvíce turistů navštěvuje areál Pražského hradu o víkendech, převážně v sobotu. Během pracovního týdne je

návštěvnost menší, ale stále vysoká. Téměř každý, kdo se vydá na Hrad, zavítá i do katedrály sv. Víta.

Velmi důležitou skupinu lidí, kterou v katedrále sv. Víta najdeme, jsou duchovní. Pražská katedrála je sídelním kostelem pražského arcibiskupa a zároveň je kostelem Metropolitní kapituly u sv. Víta a farním kostelem katedrální farnosti. Katedrála je také hlavním poutním místem Arcidiecéze pražské. O bohoslužby v katedrále se tedy zároveň starají Arcibiskupství pražské, Metropolitní kapitula a dómská farnost.

Další skupinou lidí, kterou nelze opomenout, jsou návštěvníci bohoslužeb. Věřící lidé, kteří si vybrali katedrálu sv. Víta jako místo své komunikace a setkání s Bohem. Chrám mohou pro tento účel navštívit ve vymezené hodiny (viz Tabulka III.).

Nemůžeme opomenout ani návštěvníky, kteří míří do areálu Pražského hradu za kulturními jednorázovými akcemi, které se konají v katedrále sv. Víta, jako jsou například: koncerty, výstavy Noc kostelů. Tito lidé chodí do katedrály cíleně, za účelem poznání a účasti na akci. Jsou mezi nimi turisté, zaměstnanci prostoru katedrály sv. Víta, věřící lidé, duchovní, průvodci, tedy všichni výše zmínění lidé. Já sama jsem se účastnila Noci kostelů. Většinou je na podobnou akci odkazováno již u samotného vchodu do areálu, před katedrálou nebo v jejích vnitřních prostorách najdeme často na ceduli vyvěšený program konané akce. Noc kostelů měla program následující:

18:00	18:05	Vyzvánění zvonů
18:05	18:50	Mše svatá
19:00	19:15	Přivítání návštěvníků v katedrále pražským arcibiskupem kardinálem Dominikem Dukou
19:15	19:45	Houslový koncert Jaroslava Svěčeného
19:45	20:00	Přivítání návštěvníků – nabídka programu Noci kostelů
20:00	20:15	Koncert CHICHESTER CHAPEL CHOIR (Anglie)
20:15	20:30	Svatovítské varhany – představení projektu
20:30	20:45	Varhanní koncert

20:45	21:00	Člověk a víra – představení fotografického projektu
21:00	21:25	Varhanní koncert
21:30	21:30	Konec programu

Tabulka II. Program Noci kostelů. Zdroj: <https://www.katedralasvatehovita.cz/cs/kulturni-zivot/noc-kostelu>.

Z programu noci kostelů je zřejmé, že jejími návštěvníky jsou velmi různorodí lidé. To je také jediné, co je oproti době, kdy je prostor určen náboženským účelům, jiné. Během Noci kostelů, byl do katedrály vpuštěn každý. Uvnitř však prostor vypadá zcela stejně, jako při Mši sv. Prostor je v tuto dobu zcela otevřený všem lidem, lavice přístupné, hranice odstraněné, taktéž jako cedule.

4. Lidé a prostor katedrály sv. Víta

4.1. Katedrála jako místo

V souvislosti s katedrálou můžeme konstatovat, že se jednoznačně, pro některé návštěvníky, stává místem (Augé 1995). Ti, co se vztahují k prostoru katedrály sv. Víta jako k místu, jsou lidé, opakovaně navštěvující tento prostor. Aby se z prostoru stalo místo, musí mu být připsán význam (Augé 1995), a to od jeho samotných návštěvníků. Tito lidé se v prostoru katedrály sv. Víta pohybují často. Nenechávají ho nahodile, ale míří do něj cíleně (Augé 1995). Lidé obývají místo, které si vybrali a tím ho také utvářejí. Stává se pro ně důležitým místem, se kterým se identifikují (Augé 1995). V daném místě si lidé vytvářejí sociální vazby a interakce, které jejich místo definují. Katedrála sv. Víta se tak pro takové lidi stává místem identity. Takové místo je pak jasně lokalizováno v čase a prostoru. Nachází se v nějakém určitém, jasně vymezeném prostoru teď a tady, má své vymezené hranice, avšak může odkazovat i k historii. Místo je tedy typické svým prostorovým i sociálním řádem (Augé 1995).

Mezi návštěvníky katedrály sv. Víta, pro které se tento prostor stává místem, jsou nejpočetnější skupinou pracovníci, kteří jsou zde či v blízkém okolí katedrály zaměstnáni. Místo, do kterého se každodenně úmyslně vracejí, pro ně znamená mnoho. Každý, pro kterého se daný prostor stal místem, mu připisuje nějaký smysl. Musí ho navštěvovat za určitým účelem. Pro zaměstnance katedrály sv. Víta může být její prostor místem finančního výděлку, komunikace s přáteli, navazování sociálních vztahů. Tito lidé se tedy každodenně identifikují s místem katedrály sv. Víta skrze svou práci. Samotné místo je také utvářeno tím, že se v něm tito lidé nacházejí. Tím, že s daným místem každodenně interagují, mu připisují určitou podobu. Skrze celou síť vztahů, pracovních povinností apod. si budují své místo identity (Augé 1995). Samozřejmě, že ne pro všechny zaměstnance je katedrála sv. Víta místem. Místem, do kterého se rádi vracejí. Pro některé zaměstnance, je pobyt v areálu Pražského hradu vynuceným a

jediným důvodem, proč do takového prostoru chodí, je finanční výdělek. Pouze tuto motivaci návštěvy však nelze považovat za prvek, díky kterému by se tento prostor stal pro zaměstnance místem.

„Právě se nacházím u turniketů, připravuji si vstupenku, abych si mohla prohlédnout celou katedrálu (...) když jsem přistoupila k turniketům, chvíli jsem musela počkat, než jsem mohla oskenovat lístek, aby mě mohl hlídač, který stál vedle, zkontrolovat. Musela jsem čekat, protože si zrovna povídal se svou kolegyní, která měla také za úkol kontrolovat lidi u turniketů. Povíдали si docela hlasitě a moc nebrali ohled na přicházející návštěvníky k turniketům, frontu u turniketů svou konverzací trochu zdržovali.“⁸

„Přesně v jednu hodinu přišel hlídače u turniketů vystřídat jeho kolega. Nejdřív se pozdravili podáním si ruky a pak si spolu ještě chvíli povídali, než se vystřídali.“⁹

Z úryvků terénních poznámek je zřejmé, že spolu lidé na pracovišti komunikují. Všichni pracovníci, co mají na starost dozor v katedrále, se dle pozorování znají.

Místem je katedrála i pro křesťany, kteří do ní chodí na pravidelné bohoslužby. Do katedrály míří také cíleně, stejně jako pracovníci, sledují však naprosto jiný cíl. Katedrále tedy připisují také význam, ale odlišný než pracovníci katedrály. Nemíří do tohoto místa za cílem nějakého výděleku. Tento prostor je místem, které jim zprostředkovává komunikaci s Bohem, umožňuje jim oddávat se tomu, v co věří. Samozřejmě, že pro to nemusí chodit zrovna do katedrály sv. Víta, ale do kteréhokoli jiného kostela. Avšak každý z těchto návštěvníků, kromě toho, že do katedrály vkládá duchovní smysl, do ní vkládá ještě jiné preference, které umožňují právě to, že jdou na bohoslužbu sem, a ne do žádného jiného kostela. Těmito preferencemi jsou například ostatní věřící, se kterými se zde setkávají, nebo že jim je prostor katedrály

⁸ Citace z terénních poznámek.

⁹ Citace z terénních poznámek.

sympatický, nebo se jim také líbí, jakým způsobem se v katedrále šíří slovo boží. Katedrála je pro ně prostředkem odkazujícím k Bohu.

„Mě asi nejvíc na kostelních stavbách fascinuje to, za jakým účelem byly postaveny a hlavně motivace, s jakou lidé v celé historii stavěli tak obrovské chrámy. Trvalo to desítky let, umíraly přitom desítky lidí, ale stejně jim to za to stálo, protože ten ‚mysl‘ tý stavby byl prostě vždycky ‚vyšší‘. Je to Boží chrám. Hrozně se mi líbí věta z mé nejoblíbenější knihy Piliře země, kterou pronese stavitel katedrály, Tom: ‚A cathedral is our compass to God. And that’s why I must build one.‘ To znamená, že když jdu do kostela, tak tam jdu s tím, že to místo je posvátné a posvěcené, a tudíž se tam soustřeďuje Boží přítomnost jako nikde jinde. A zvlášť v katedrálách. Jak jsou orientované na tu vertikální, tak člověk si připadá tak malý a ohromuje ho a dochází mu fakt, že celý tento svět musí mít nějakého velkého stvořitele, kdo dal zrod velkým věcem a kdo věci působí (...). Taky miluju přítomnost jiných věřících na tom místě a tu jednou v Duchu svatém. Upřímně modlitby a chvalozpěvy v kostelech jsou podle mě to nejvíc, co tady na Zemi Bohu můžeme dát.“¹⁰

„Na bohoslužbu sem chodím pravidelně. Líbí se mi místní atmosféra. Pociťovat Boží přítomnost v nejskvostnějším chrámu Prahy je něco, co se ani slovy nedá popsat.“¹¹

Následující tabulka ukazuje přehled pravidelných bohoslužeb v katedrále sv. Víta, která je umístěna na oficiálních webových stránkách katedrály.¹²

Neděle	08:30	Mše sv.
	10:00	Mše sv. (každou poslední neděli v měsíci sloužena latinsky)
	17:00	Nešpory (mimo období červenec až září)

¹⁰ Alžběta, rozhovor z 2. 6. 2017, pochází z České republiky, turistka.

¹¹ Eliška, rozhovor ze 4. 6. 2017, pochází z České republiky, návštěvnice pravidelné nedělní bohoslužby.

¹² Zdroj: <http://www.katedralasvatehovita.cz/cs/duchovni-zivot/pravidelne-bohosluzby>.

Pondělí	07:00	Mše sv.
Úterý	07:00	Mše sv.
Středa	07:00	Mše sv.
Čtvrtek	07:00	Mše sv.
Pátek	07:00	Mše sv.
	18:00	Mše sv.
Sobota	07:00	Mše sv.

Příležitost ke svátosti smíření:

Neděle	09:30-10:00
Pátek	17:30-17:50 Jindy kdykoli na požádání.

*Tabulka III. Přehled pravidelných bohoslužeb v katedrále sv. Víta. Zdroj:
<http://www.katedralasvatehovita.cz/cs/duchovni-zivot/pravidelne-bohosluzby>.*

Neopomenutelnou skupinou lidí jsou také duchovní. Z určitého pohledu můžeme konstatovat, že se prostor katedrály stává stejným místem jak pro zaměstnance, tak pro duchovní, protože duchovní jsou vlastně též zaměstnanci katedrály. Taktéž mají okolo sebe mnoho spolupracovníků, navazují sociální kontakty. Identifikují se s tímto místem skrze svou práci. Avšak nejen skrze práci, nýbrž i skrze svou víru, která je pro ně podstatou tohoto místa. Prostor katedrály sv. Víta se pro ně stává, stejně jako pro ostatní křesťany, prostorem komunikace s Bohem, a to je pro ně tou nejvýznamnější skutečností.

Katedrála jako místo však nevypadá celou dobu pořád stejně. Katedrála má tzv. dvojí podobu. Její samotný prostor vypadá zcela jinak během turistických návštěv a jinak během náboženských či jiných kulturních událostí.

Ve chvíli, kdy se koná náboženská událost, se prostor zcela promění. Změní se účel, za kterým lidé do katedrály přicházejí. Z turistické atrakce se prostor promění v důležité náboženské místo. Přístup je umožněn zdarma, odstraní se lana, která zamezovala sezení na lavicích a člověk se na ně může libovolně posadit. Lana se umístí stranou, většinou se postaví

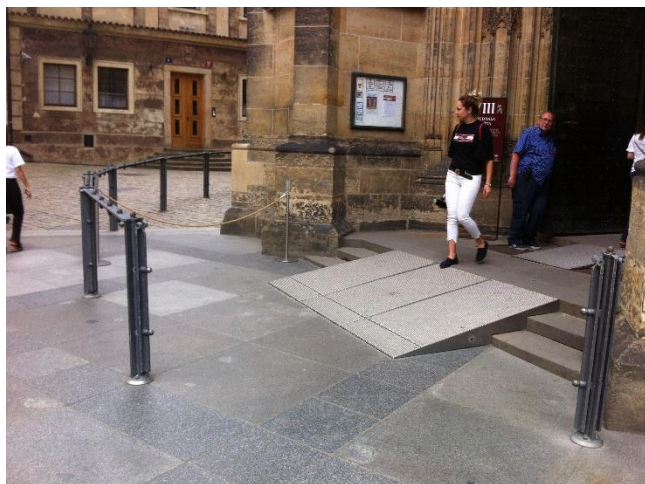
ke sloupům, aby nepřekážela (viz Obrázek č. 13). V tomto prostoru však pořád najdeme hlídače, kteří dbají na pořádek, ti nikam neodcházejí, ale většinou se jejich počet jen zredukuje. Během bohoslužeb jsou totiž zakázány veškeré turistické prohlídky. Samozřejmě, že do kostela během bohoslužby mohou vstoupit i nevěřící lidé, ale pokud nepřišli na modlitbu, ale opravdu jen vyloženě za turistickým účelem, jsou požádáni, aby odešli, pokud se Mše svatá také nechťejí zúčastnit. Turnikety v katedrále se uvedou mimo provoz (ale stále zůstávají na stejném místě, jelikož manipulace s nimi je velice obtížná). Veškeré cedule, jako zákaz focení, vchod, východ, zákaz konzumace jídla a nápojů apod. se schovají, z prostoru zcela zmizí tak, že by nikdo nevěděl, že zde vůbec byly. Celý vnitřní prostor katedrály se tak jaksi „otevře“ lidem (viz Obrázek č. 15).

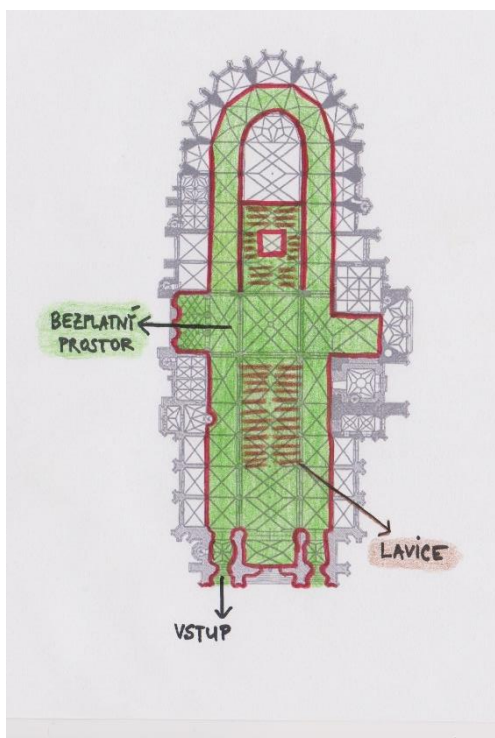
Obrázek č. 13. Odstraněná lana, během bohoslužby, aby se lidé v katedrále mohli zcela svobodně pohybovat. Zdroj: vlastní fotografie.

„Právě jsem vstoupila do katedrály sv. Víta, abych navštívila pravidelnou páteční Mši sv., konající se od 18:00 hodin. Už při samotném vstupu jsem byla překvapená, že je zábradlí, které se zvenku stáčí podél zdi katedrály a má regulovat návštěvníky při vstupu do katedrály, hned u samotného vchodu odstraněno. Návštěvník může bez problému rovnou vstoupit, aniž by musel celé zábradlí obcházet. U vchodu stojí dva hlídači (muž a žena), kteří mají za úkol selektovat návštěvníky na ty, kteří jdou na Mši sv. a turisty. Turisté do katedrály nejsou vpuštěni a je jim řečeno, že mohou vstoupit až po skončení Mše sv. I mě zastavili, protože jsem

nevypadala jako typický návštěvník bohoslužby, když jsem měla batoh na zádech a foťák v ruce. Řekla jsem však, že nejsem turista a že bych ráda navštívila bohoslužbu. Pustili mě dál.¹³

Obrázek č. 14. Odstraněná část zábradlí před vstupem do katedrály sv. Víta, během bohoslužby. Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek č. 15. Půdorys katedrály sv. Víta. Zeleně zbarvený prostor ukazuje, jak jsou lidem vnitřní prostory katedrály sv. Víta „zdarma“, během bohoslužby, zpřístupněny. Zdroj: <https://katedralasvatehovita.cz/cs/prakticke-informace/pudorys-katedraly>. Vpisky a vybarvení vlastní.

Na mou otázku, zda a jak se prostor promění během bohoslužby, odpovídali hlídači vnitřního prostoru katedrály sv. Víta takto:

¹³ Citace z terénních poznámek.

„No ano, tohle všechno (lana, sloužící k oddělení jednotlivých prostor v katedrále) se dá pryč, aby tady mohli lidi chodit. To pan Duka tady na to dbá.“¹⁴

„Musí se to vždycky všechno uklidit, aby tady nic nepřekáželo. I ty cedule se někam schovaj.“¹⁵

Se změnou účelu prostoru se tak promění i správa katedrály. Světské vedení je v tuto chvíli nahrazeno duchovním vedením, které dbá na to, aby bylo vše tak, jak má být. Pokud se tedy změní správa prostoru, změní se i podoba samotného prostoru. Viz citace návštěvníka Arnošta: *„To pan Duka tady na to dbá.“*

Katedrála se tedy stává místem pro mnoho návštěvníků, pro každého z nich však ve zcela jiném smyslu a významu. Samotný prostor katedrály má během turistických návštěv a během náboženských akcí zcela jinou podobu. Prostor je tak velmi dynamický, proměňuje se podle aktuální potřeby.

4.2. Katedrála jako ne-místo

Katedrála sv. Víta je pro určité návštěvníky místem (Augé 1995). Marc Augé (1995) užívá kromě místa ještě druhého pojmu, ne-místa. Z ne-místa se vytrácí veškerá významnost. Není prostoupeno žádnou historií, nikdo mu nepřipisuje smysl či symbol. Je to prostor, který je teď a tady. Nenajdeme v něm sociální kontakt, žádné osobní vztahy. Ne-místo je prostorem plným anonymních lidí. Anonymita je výrazem ne-místa. Lidé do tohoto ne-místa nepřicházejí za nějakým účelem. Nevydělávají zde peníze, nesetkávají se tu s lidmi. Pavel Pospěch (2015) vysvětluje ne-místo jako prostor, kterým má člověk co nejrychleji projít. Nejlépe se vůbec nezastavovat. Pod ne-místem si můžeme představit například letiště. Člověk vejde dovnitř budovy, již od samotného vstupu ho doprovázejí cedule, které ho navigují přesně tam, kam

¹⁴ Arnošt, rozhovor z 22. 3. 2017, pochází z České republiky, hlídač ve vnitřním prostoru katedrály sv. Víta.

¹⁵ Jan, rozhovor z 22. 3. 2017, pochází z České republiky, hlídač ve vnitřním prostoru katedrály sv. Víta.

potřebuje. Postupně ho provedou celým prostorem až na konec. Veškerý text, který se v ne-místech vyskytuje, k nám určitým způsobem promlouvá, naviguje nás a odkazuje na jiné, s ne-místem spojené věci. Pod ne-místem si můžeme představit i katedrálu sv. Víta.

Současným majitelem katedrály se stal stát s tím, že právo k hospodaření s ní má Správa Pražského hradu. Církev a stát spolu tedy musí spolupracovat. Podle toho, za jakým účelem je prostor katedrály sv. Víta zpřístupněn, se také mění správa tohoto prostoru a všechny jeho složky.

Tím, že katedrálu spravuje světské vedení, se tak celý prostor jaksi „desakralizuje“, a tím se také proměňuje význam stavby. Samozřejmě, že spolu církev i stát musí spolupracovat a komunikovat a vzájemně si vycházet vstříc. Správa Pražského hradu jednoduše nemůže z katedrály udělat světský dům, ale sleduje zcela jiné cíle než církev. Areál Pražského hradu denně navštíví desítky turistů. Pražský hrad se turisty snaží přitáhnout. Používá k tomu nejrůznější prostředky, inzeruje se v televizi, novinách, rozhlasových vysílání, propaguje své letáky, má webové stránky. Dále se snaží, aby areál Pražského hradu vypadal co nejlépe, opravuje vše, na co má finance. Chce také zpřístupnit areál co největšímu počtu lidí, aby se jím každý mohl pokochat. Tyto požadavky se pak samozřejmě snaží určitým způsobem uskutečnit a k tomu jsou zapotřebí nejrůznější změny. Na jednu stranu se celý areál Pražského hradu snaží umožnit přístup co nejvíce lidem, na stranu druhou zde zároveň vznikají nejrůznější omezení. Hrad chce být zpřístupněn, ale panuje zde zároveň určitá disciplinace.

- Při vstupu do celého areálu Pražského hradu, nezáleží, z jaké strany člověk přichází, je každý nucen podstoupit kontrolu. Zda nemá nějaké zbraně či jiné nepatřičné předměty, které by ohrožovaly ostatní. Pokud by tuto prohlídku nechtěl podstoupit, nebude do areálu vpuštěn. Již zde může vidět typický příklad ne-místa. Aby byl člověk do ne-místa vpuštěn, je nutná jeho identifikace při vstupu (Pospěch 2015). Dále se pak člověk může po prostoru pohybovat zcela anonymně, což je jistou výhodou ne-místa, ale tato anonymita musí být zaplacená identifikací při vstupu (Pospěch 2015).

„Stojím ve frontě, abych se mohla dostat do areálu Pražského hradu. Stojím zde již 10 minut. Musím říci, že je to poměrně nepříjemné. Na ostatních návštěvnicích, kteří stojí ve frontě okolo mě, lze vidět, že je to také nebaví.“¹⁶

„Dnes (5. 6. 2017) jsem prošla vstupní kontrolou během 1 minuty. U vstupu nebylo moc návštěvníků, proto jsem mohla jít ihned na řadu. Bylo to mnohem příjemnější než minule, protože jsem nemusela čekat. Musím říct, že když nečekám, tak mi vlastně kontrola nedělá žádný problém.“¹⁷

Obrázek č. 16. Kontrola při vstupu do areálu Pražského hradu z východní části. Zdroj: vlastní fotografie.

- Když by si člověk chtěl prohlédnout celý vnitřek katedrály, musí si koupit již zmíněnou vstupenku. Bez vstupenky se člověk dostane pouze do předsálí a hlouběji do katedrály již není vpuštěn. Jenže zde nastává další problém. Nikdo si nemůže koupit vstupenku jen do samotné katedrály, ale je nucen koupit si celý B okruh, ve kterém je i návštěva katedrály a dále vstup do Zlaté uličky, Baziliky sv. Jiří a části Pražského hradu. Pro seniory, studenty a děti za zvýhodněnou cenu. Pokud by si tedy někdo přál prohlédnout si jen samotnou celou katedrálu, aniž by chtěl navštívit další části areálu Pražského hradu, není mu to v žádném případě umožněno.

„Chtěla jsem si koupit vstupenku pouze do katedrály sv. Víta, protože nikam jinam v areálu se podívat zatím nepotřebuji. Bohužel si ji ale koupit nemohu. Když bych se chtěla

¹⁶ Citace z terénních poznámek.

¹⁷ Citace z terénních poznámek.

podívat do katedrály, musím si koupit vstupenku celého B okruhu. Bohužel nemohou dělat žádné výjimky, a tak jsem nucena si koupit celý B okruh, jinak bych se do katedrály nedostala. Když jsem se zeptala, jestli opravdu nejde udělat nějaká výjimka, jelikož píši bakalářskou práci o katedrále sv. Víta a potřebuji ji tak navštívit mnohokrát, tudíž nechci pokaždé platit vstupenku na celý B okruh a jsem také student, bylo mi řečeno, že takové výjimky opravdu dělat nemohou.“¹⁸

- Velmi bizarním se stal také vchod do katedrály. Nevstupuje se hlavními dveřmi, které se nacházejí uprostřed průčelí, ale bočními dveřmi po levé straně a pravými bočními dveřmi se zase vychází (viz Obrázek č. 16). Je to z toho důvodu, aby byla vytvořena co nejlepší organizace a dohled nad lidmi přicházejícími do katedrály. Před vstupem se také nachází zábradlí, dlouhé přibližně 60 m, které se stáčí podél zdi katedrály. Ve dnech, kdy je o katedrálu velký zájem a přichází do ní mnoho lidí, slouží zábradlí k jejich usměrnění. Pokud jsou však dny, kdy se na vstup do katedrály žádná fronta netvoří, lidé nechtějí dlouhé zábradlí obcházet a raději ho podlézají přímo u vstupu do katedrály. Několikrát jsem byla svědkem zvláštní situace, kdy velmi staří lidé nechtěli obcházet dosti nešikovně postavené zábradlí, proto se ho snažili podlézt. Častokrát upadli. Nebo se sklonili, aby zábradlí podlezli, a už se nenarovnali. Lidé jsou tak, stejně, jako v nemístě, přesně řízení samotným prostorem a jeho cedulemi. Nikdo nesmí vstoupit průchodem, který je určen pro východ z katedrály. Každý musí projít přesně těmi levými dveřmi, kam ho navigují cedule. Lidem je tak přikazován přesný postup, jak ne-místem projít.

¹⁸ Citace z terénních poznámek.

Obrázek č. 17 a č. 18. Zábradlí, které se stáčí podél severní zdi katedrály sv. Víta. Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek č. 19. Levé dveře slouží jako vchod, prostřední dveře jsou uzavřené a pravé dveře slouží jako východ z katedrály sv. Víta. Zdroj: vlastní fotografie.

„Schválně jsem si stoupla před katedrálu a rozhodla se sledovat, kolik lidí se rozhodne zábradlí podlézt, než aby ho museli obcházet. Dnes je poměrně klidný den, návštěvníků není mnoho, a proto se u vstupu do katedrály netvoří žádná fronta. Okolo zábradlí je to tedy prázdné. (...) další, kdo zábradlí neobešel! Zjišťuji, že jakmile se fronta netvoří, téměř každý návštěvník zábradlí podlézá. Dokonce i senioři, kteří s tím mají kolikrát problém. Když si to tak uvědomuji, tak jsem vlastně ještě, za celou dobu, co sem chodím (zhruba 4 měsíce), neviděla, že by se podél

zábradlí tvořila nějaká větší fronta. Zábradlí mi tedy přijde trochu nevyužitě. Spíše zde překází, než aby bylo k užitku. ¹⁹

- Během běžných návštěvních hodin není uvnitř katedrály ani jedno místo, kam by si člověk mohl sednout. Pokud nechce platit, dostane se tedy jen do předsálí, kde je zabráněno dalšímu průchodu dále ještě dříve, než člověk dojde k části, kde jsou umístěné lavice. Pokud však ale člověk zaplatí a je tedy řádně vpuštěn do celé katedrály, i přesto není nikde místo k sezení, i když prochází okolo desítek dřevěných lavic, které jsou však ohraničeny provazem, mající zamezit sezení. Když se tedy věřící člověk přijde pomodlit do katedrály sv. Víta v jinou hodinu, než která je věřícím vymezena, a přes všechny obtíže se dostane již do předsálí katedrály, modlení mu není patřičně umožněno. Není zde tedy prostor, ani klid na jakoukoli kontemplaci. Všechny ty ohrazené prázdné lavice a okolo nich tísnící se lidé, snažící se projít katedrálou, působí dosti zvláště. Takto je přesně utvářeno ne-místo, které pro člověka nemá být pohodlné. Ne-místo nechce, aby se zde někdo usazoval a trávil čas (Pospěch 2015). Jeho hlavním cílem je navigovat člověka ve svém prostoru co nejrychleji, má si obstarat vše, co potřebuje a následně zase odejít (Pospěch 2015). Člověk není v tomto prostoru sám svým pánem.

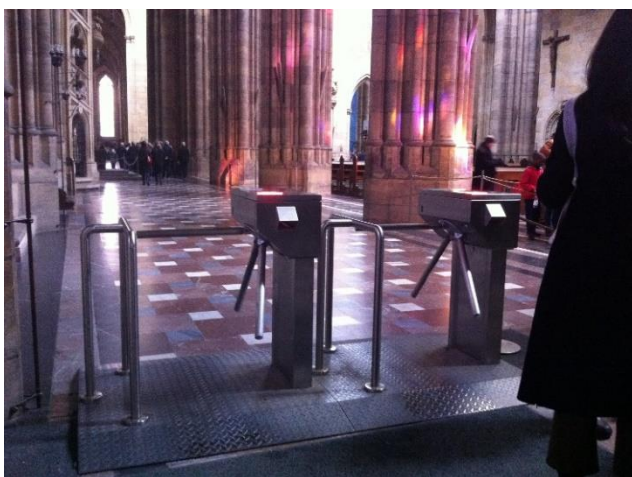
„Přišla jsem do katedrály na první pozorování. Věc, které jsem si ihned všimla, jsou ohraničené lavice. Nikde si nemůžu sednout! Cesta areálem Pražského hradu, až ke katedrále, mi trvala delší dobu, jelikož jsem se potřebovala zaměřit na několik věcí. Když si představím, že člověk přijde takto, poměrně vyčerpaný, do katedrály, a nemůže si sednout, je to velmi nepříjemné. Ráda bych si na chvíli vydechla a pak pokračovala v prohlédnutí si katedrály. Ráda si také v kostelech na chvíli sedám z toho důvodu, že je příjemné sedět uprostřed takového prostoru, dívat se kolem sebe, prohlížet si kostel a zároveň nasávat jeho atmosféru. Zde mu to však není umožněno. ²⁰

¹⁹ Citace z terénních poznámek.

²⁰ Citace z terénních poznámek.

„Kam jsem se postavila a dělala si poznámky, tam do mě narazilo několik lidí. Prakticky všude, kam si člověk stoupne, překáží ostatním. Byla jsem v neplaceném prostoru katedrály a ten je dost zaplněný lidmi. Nedej bůh, abych se postavila přímo k provazům a chtěla si prohlédnout zpoza nich alespoň trochu placený prostor, a zůstala zde delší dobu nebo si dokonce dělala poznámky. Lidé by mě hned vytlačili.“²¹

- Aby si byla Správa Pražského hradu jista, že jim do celého prostoru katedrály neproklouzne jediný člověk, který by nezaplatil, umístila do předsálí katedrály dva turnikety, které při každém projití člověka velmi zářivě zasvítí a vydají dosti hlasité „pípnutí“. Slouží pouze k směřování lidí. To je dalším příkladem, který charakterizuje ne-místo. Od samého vstupu do katedrály až po její opuštění navigují cedule a nejrůznější předměty, které jsou v prostoru umístěny, jakým směrem, kudy a jak máme přesně projít (Pospěch 2015). Těmi předměty jsou již zmíněné turnikety, dále provazy, ohraničující a vymezující prostor pohybu, cedule se šipkami, nápisy oznamující, jak se máme chovat atd. Nastává tedy jistá invaze textu do prostoru (Augé 1995) a text (cedule) je právě řečí ne-míst. Mluví k nám skrze písmo. Těchto cedulí je v katedrále poměrně velké množství. Jsou hlavně u každého vchodu či východu.

Obrázek č. 20. Turniket, který umožňuje vstup do placené části vnitřního prostoru katedrály sv. Víta.
Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek č. 21. Cedule označující východ.
Zdroj: vlastní fotografie.

²¹ Citace z terénních poznámek.

Obrázek č. 22. Cedula umístěná uvnitř katedrály, prikazující dodržování absolutního ticha. Zdroj: vlastní fotografie.

„Právě jsem spočítala všechny cedule, které se nacházejí v neplaceném prostoru katedrály sv. Víta (viz Obrázek č. 9), je jich 5, na poměrně malém prostoru. Je zde velké množství cedulí, které něco prikazují, předepisují, zakazují apod., avšak v celém prostoru katedrály sv. Víta jsem nenašla jedinou ceduli, která by například seznamovala návštěvníky s historií katedrály či ji nějak více popisovala.“²²

Katedrála se po většinu času stala prostorem, který je určen pouze k průchodu, jako je tomu u typického ne-místa (Augé 2015). Člověk má vejít, identifikovat se vstupenkou, projít do placeného prostoru, rychle si vše prohlédnout a odejít. Může se pohybovat pouze jedním směrem, a to zleva doprava. Nesmí si nikde sedat. Pokud si chce něco vyfotit, má na to pouze několik sekund, jelikož dav, tlačící se za ním a vyžadující průchod dál, mu neumožňuje se zastavit. Po půlkolečku, kterým prošel, použije opět vstupenku, aby se dostal z placené části, a může vyjít ven vchodem k tomu určeným. A to vše by se mělo odehrát co nejrychleji, aby mohlo za den navštívit katedrálu co nejvíce lidí. K tomu je přizpůsobeno prakticky vše.

²² Citace z terénních poznámek.

Katedrála využívá, jak nejlépe umí, co nejvíce zařízení, která jsou určená pro zrychlený a zhuštěný pohyb osob, pro konzum. (Augé 1995).

„Když jsem byla řádně vpuštěna do placeného prostoru katedrály sv. Víta (viz Obrázek č. 9), chtěla jsem si vyfotografovat co nejvíce věcí, abych měla bohaté množství fotografií z terénu. Za mnou se valil celý dav lidí, snažila jsem se jim co nejvíce uniknout, abych měla dostatek času na fotografie, ale moc to nešlo. Mohla jsem pořídit sotva dvě fotografie určité věci a už za mnou čekali lidé, kteří by si danou věc také rádi vyfotografovali. Pokud se mi fotografie nepovedly, nemohla jsem moc dobře pořídit nové, protože dav na mě vyvíjel docela velký tlak, jasně naznačoval, že zdržuji, viděla jsem, jak už se za mnou tvoří fronta, a tak jsem musela místo opustit. Prohlédnout si danou věc, a ještě si ji vyfotografovat, tedy téměř nešlo. Abych vše řádně zmapovala, musela jsem dané prostory navštívit mnohokrát.“²³

Ne-místa jsou výrazem supermoderního světa (Augé 1995). Supermoderní svět vzniká v důsledku zrychlení dějin a nadprodukce událostí. Vše je tedy stále v pohybu, okolo nás denně protéká tisíce informací, svět se globalizuje, proudí jím každý den tisíce lidí z místa na místo a prostor je tím vším přesycen. Čím dál častěji žijeme, pohybujeme se a jsme na více místech. Vzniká stále více ne-míst, která nahrazují původní místa. Místa však zcela nezanikla, jen je jich méně a lidé je začínají více a více vyhledávat (Augé 1995).

Katedrálu navštěvuje každý den velký počet turistů. Jednou z mých výzkumných otázek bylo, za jakým účelem chodí tito turisté do katedrály sv. Víta? Protože je na první pohled jasné, že sem nejdou za stejným účelem jako lidé, navštěvující katedrálu často, připisující ji určitou významnost, tedy lidé, pro které se katedrála stala místem. Na základě neformálních rozhovorů, které jsem vedla s mnoha cizinci různých národností, mohu říci, že je katedrála téměř pro

²³ Citace z terénních poznámek.

všechny stěžejním turistickým bodem, který musí navštívit každý, kdo přijede do Prahy. Katedrálu berou jako jednu z největších dominant Prahy. Nahlížíjí na ni jako na velmi zajímavou budovu, co se architektury a historie týče. Hlavní věcí, kterou zmiňoval téměř každý z dotázaných, bylo, že ji hlavně musí vidět. Mnohokrát se stalo, že mi říkali, že jim vlastně ani nezáleží, jestli půjdou dovnitř, je to prostě zajímavá budova, na kterou se chtějí podívat z toho důvodu, aby když se jich pak někdo dotáže, co v Praze viděli, tak katedrálu sv. Víta musí zmínit každý.

„(...) katedrála je nádherná. Moje maminka tu byla před deseti lety. Když jsem jí pak říkal, že jedu do Prahy, první, co na mě vykřikla, bylo, že musím vidět Katedrálu sv. Víta, že ji musí vidět každý, kdo jede do Prahy.“²⁴

„Je to prostě krásná stavba (...) když člověk přijede do jakéhokoli města, vždycky chce vidět, to, co je tam nejkrásnější. Musí obejít všechny typické a významné stavby.“²⁵

„(...) u nás nic takového nemáme. Jsem okouzlen tou nádherou. Ta výška, světlo (...) ježiš to by byl hřích nevidět tenhle kostel. Je to to nejkrásnější na celé Praze. Koupili jsme si průvodce nejkrásnějšími místy v Praze, a to jsme teda udělali dobře, že jsme tam našli tohle a šli sem.“²⁶

„Jsme tady jen na skok, dneska jsme přijeli a hned pozítří zase jedeme dál. Musíme toho stihnout, co nejvíc (...) jó, je to krásná budova. Hrozně zajímavá. Nakoukneme tam (...) ne, lístek nemáme, už nemůžeme utracet (...)“²⁷

Z rozhovorů vidíme, že návštěvníci nemají možnost si daný prostor zažít, chybí jim zde prožitek. Místo popisují tak, jak ho znají z letáků, průvodců, internetu apod.

²⁴ James, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z USA, turista.

²⁵ Charles, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z Velké Británie, turista.

²⁶ Te Jing, rozhovor ze dne 16. 3. 2017, pochází z Japonska, turista.

²⁷ Chulia a Monica, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z Itálie, turistky.

Jednu oblast mého zkoumání jsem tedy také věnovala nejrůznějším průvodcům Prahou. V každém, kterým jsem listovala, je zmínka o katedrále sv. Víta. Z tohoto pohledu je katedrála sv. Víta brána opravdu jako stěžejní bod turistického programu a každý z průvodců se snaží turisty do katedrály přitáhnout. Vzniká zde univerzální kosmologie (Augé 1995). V katedrále najdeme odkazy na další turistické atrakce či typické české hospody, v těchto dalších místech, na které prospekty katedrály odkazují, najdeme opět odkazy zpět na katedrálu. Pokud se lidé chtějí dovědět něco o Praze, kupují si nejrůznější průvodce, které zas a znova odkazují na další místa. Tento způsob odkazování na sebe, je typickým jevem ne-míst.

Ve chvílích, kdy nad prostorem katedrály sv. Víta převezme kontrolu světské vedení, se prostor katedrály zcela proměňuje. Z katedrály sv. Víta se stává typické ne-místo, které je určeno pro turisty. Místo je upraveno pro jejich potřeby. Veškerá sakralita se z prostoru vytrácí.

4.3. Hranice dozor a disciplinace v katedrále sv. Víta

To, jak je prostor uspořádán, je politickou technologií prosazování zájmu mocných (Foucault 2000). To znamená, že je prostor neustále předěláván také proto, aby měl majitel i Správa Pražského hradu absolutní dozor nad veškerým děním v katedrále. Podnikají v katedrále a jejím blízkém okolí velmi radikální zásahy, aby prostředí ideálně vyhovovalo jejich požadavkům. Mnohdy jsou tyto zásahy velmi nešetrné jak k lidem, tak k celému areálu jako historické památce.

Jedním z bodů, které se snaží Hrad splnit je, aby v areálu panovalo co největší bezpečí. Ochranka prezidenta České republiky podniká, podle nich, nezbytné kroky, aby patričné bezpečí zajistila. Po celém areálu Pražského hradu jsou rozmístěni vojáci, kteří střeží daný prostor, nejedná se v tomto případě o Hradní stráž, ta zde vykonává spíše symbolický dozor. Další věci, která napomáhá ochraně, jsou již zmíněné rentgenové rámy při vstupech do areálu Pražského hradu. Od katedrály sv. Víta je tato kontrola umístěna poměrně daleko, ale již to ovlivňuje pohled na samotnou katedrálu a také pocit, se kterým lidé do areálu vstupují. Mnoho

lidí to zarazí. Když jsem se ptala pár kolemjdoucích, kteří se přišli podívat na Pražský hrad, co říkají na takovou formu kontroly, někteří z nich odpověděli, že je to zbytečné. Jiným to však nevadí. Obecně turistům, přicházejícím na Hrad, vadí kontrola málo nebo vůbec, pokud nečekají frontu.

„(...) nevim, je to divné. Stejně, kdyby kdokoli chtěl, může s sebou cokoli pronést. Je to trochu zbytečné. Stojíme tady už 15 minut.“²⁸

„(...) nemyslím si, že je to nutné (...).“²⁹

„(...) to je zase nějaká volovina, kterou tu někdo vymyslel.“³⁰

„Pokud jde o naše bezpečí, nemám s tím problém.“³¹

„Ne nevadí nám to.“³²

Před každým rámem se tvoří dlouhá fronta. Ochranka nestíhá lidi kontrolovat dostatečnou rychlostí, aby se fronta netvořila. Každý den na Hrad přichází opravdu velmi mnoho turistů a rámu, kterými musejí projít, je málo. Pokud by se člověk vydal na Hrad cestou, vedoucí po bývalých zámeckých schodech, čekal by frontu podstatně menší, než která se tvoří u zbylých dvou vstupů. Je to z toho důvodu, že lidé nechtějí chodit na Hrad do kopce, proto radši vyjedou tramvají až přímo ke vchodu, ale musí si pak vystát o 15 minut delší frontu. V průvodcích jsou většinou popsány všechny jmenované přístupové cesty na Hrad. Turisté si tak mohou vybrat z několika možností.

Když se člověk konečně dostane dovnitř areálu, může se v něm poměrně volně pohybovat. Může dojít až ke katedrále sv. Víta, koupit si lístek, pokud si ji chce celou prohlédnout, a vejít dovnitř.

²⁸ Charlotta, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z USA, turistka.

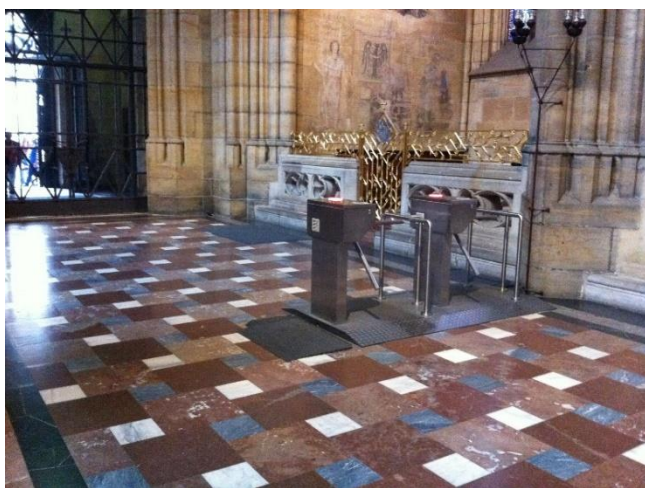
²⁹ Anna, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z České Republiky, turistka.

³⁰ Jaroslav, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z České Republiky, turista.

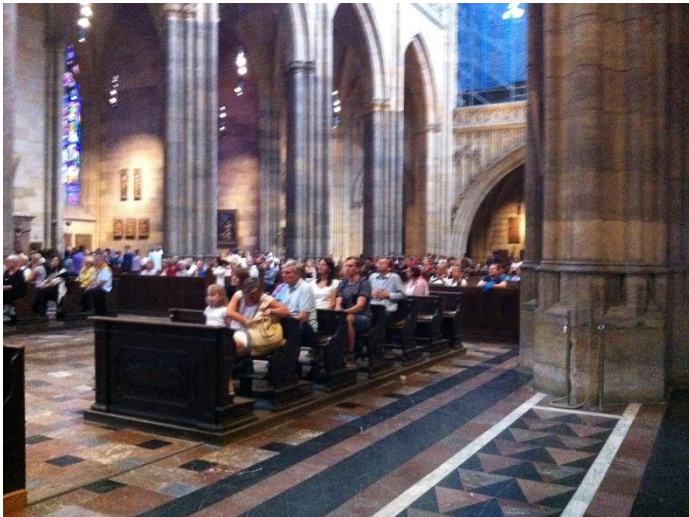
³¹ Mina, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z USA, turistka.

³² Jan a Alena, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z České republiky, turisté.

V katedrále pomáhají hlídačům, kteří mají střežit pořádek a kárat neukázněné či zakázané chování, cedule a nejrůznější předměty, které jsou rozmístěné po katedrále. Jsou to například cedule s nápisy: „Zákaz kouření“, „Ticho prosím!“, „Prosíme, postupujte dále do prostoru“, „Zákaz focení“ atd. Každý nápis má pod sebou několik překladů do různých cizích jazyků, jelikož katedrálu navštěvují převážně turisté z cizích zemí. Často je text ještě doplněn obrázky, aby opravdu každý rozuměl. Např. obrázky přeškrtnutého aparátu pro zákaz fotografování či přeškrtnutých úst pro zákaz mluvení. Další věci, která pomáhá ostraze udržet pořádek, jsou provazy, kterých je v katedrále opravdu mnoho a ohrazují téměř každou věc, která se v katedrále nachází. Označují hranici, za kterou už člověk nesmí. Zabraňují lidem v sezení na lavicích, chození do jednotlivých kaplí, sahání na cenné předměty, odkládání věcí.

Obrázek č. 23. Turnikety, které jsou během bohoslužby uvedeny mimo provoz. Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek č. 24. Lidé sedící v lavicích během páteční Mše sv. V tuto dobu jsou všechny bariéry odstraněny. Zdroj: vlastní fotografie.

Během návštěvních hodin pro turisty, se Správa Pražského hradu snaží, aby byl prostor co nejlépe organizován, snaží se nad ním mít co největší přehled, vyskytuje se zde však pár věcí, které jaksi nekorespondují s nařízeními a omezeními v katedrále.

Všichni hlídači se snaží působit autoritativně. Jakmile vidí nějaké nekalé počínání, jako například opírání se o zdi, na které se nesmí sahat nebo fotografování s bleskem, které je zakázané, ihned jdou a upozorní dotyčného, aby se choval tak, jak se podle pravidel má. Nejvíce, jak se zdá, jim vadí příliš hlasité mluvení či pokřikování. Mnohokrát jsem byla svědkem, jak šel hlídač, který má za úkol dozírat nad předsálím, upozornit jisté návštěvníky, aby se chovali tišeji. V katedrále jsou celkem 3 cedule nařizující návštěvníkům, aby mluvili tiše. I přes tyto cedule je ale v katedrále opravdu velký hluk nebo spíše šum. Je to z toho důvodu, že se v ní pohybuje velmi mnoho lidí a každý chce druhému něco pošeptat, a i když sice mluví tiše, ve výsledku vzniká velký hluk, jelikož takto tiše se snaží mluvit každý a tím pádem se hlasitost zvyšuje. Ale toto se ještě dá usměrnit. Co však nemůže ani samotný hlídač ovlivnit je situace, kdy se v prostoru katedrály nacházejí průvodci se svými skupinkami, vysvětlující historii katedrály a používající k tomu mikrofony, aby je každý z jejich skupinky slyšel. Jsou velmi hlasití a nejsou jediní. Může se stát, že se v jednom prostoru sejdou průvodci například tři, každý z nich má mikrofon, skupinku naslouchajících a každý mluví zcela jinou řečí.

Samozřejmě se snaží, aby ho všichni ze skupinky slyšeli, proto i přes to, že má mikrofon, křičí. Do toho všeho se pak ještě přidají pípající turnikety, kterými musí projít každý člověk se vstupenkou, a které ho vpouštějí do placeného prostoru katedrály. Ve výsledku je tichá katedrála místem plným hluku i přes cedule, které hlasité zvuky přísně zakazují.

„Jsem opravdu překvapené, že je uvnitř katedrály doslova hluk. V takovém prostředí působí cedule s nápisy ticho prosím dost zvláště. (...) Všimla jsem si pohledu jednoho hlídače, který se velice snažil ztišit skupinku turistů, která si prohlížela katedrálu. Poměrně hlasitě na sebe volali. I přes několik pokusů se mu to ale moc nepodařilo. Když pak přišla do daného místa skupinka dalších turistů s průvodcem a ten začal, velmi hlasitě, vykládat informace o katedrále, hlídač jen bezmocně zavrtěl hlavou a raději popošel jinam.“³³

Návštěvník katedrály tedy nesmí na nic sahat, pohybovat se pouze v jednom směru a jen ve vyhrazeném prostoru. Nesmí si nikam sedat, mluvit hlasitě, fotit s bleskem – je neustále pod dohledem hlídačů, kteří jsou rozmístěni tak, aby měli pod kontrolou každý kout katedrály a také kamer, nainstalovaných různě po prostoru. Člověk už tedy snad ani více omezován a kontrolován být nemůže. Prostor katedrály se stal prostorem dohledu a disciplinace (Foucault 2000). Návštěvníkům je v areálu Pražského hradu zabraňováno ve vstupu na nejrůznější místa, sahání na staré předměty, fotografování vybraných míst, mluvení v určitých prostorech. Nejviditelnější jsou však hranice, které zabraňují v pohybu. Při vstupu do areálu musí lidé projít již zmíněným kovovým rámem a podrobit se kontrole. Tato jedna věc odděluje venkovní svět a svět Pražského hradu, prostoru, kterému se musíme podrobit a chovat se v něm tak, jak nám on sám předepisuje. Tuto hranici lze chápat jako liminální prostor (Szaló 2007), kde přestávají platit běžná pravidla (Szaló 2007). Nemůžeme se v něm chovat tak, jako všude jinde. Pokud to

³³ Citace z terénních poznámek.

nebudeme akceptovat, budeme z tohoto prostoru vykázáni. Nezbývá nic jiného než přistoupit na pravidla, která jsou zde dána. Člověk tedy, jakmile vejde do katedrály, přestává být svým pánem. Musí se podřídít veškerým pravidlům a předpisům, řídit se veškerými příkazy. Sám to nijak ovlivnit nemůže. Je tímto prostorem protlačován skupinou těl od samého začátku až do konce. Nemůže se zastavit, ustoupit stranou, počkat nebo se třeba vrátit. Vše je jasně dané, nevybočovat z řady.

„Od začátku, co jsem vstoupila do placeného prostoru katedrály sv. Víta, jsem jen tlačena lidmi jedním směrem. Téměř bez možnosti oddechu. Jednotlivé kaple si nejde moc dobře prohlédnout. Nejlepší je si je prohlédnout těsně před Mší. I když jsou v této době turistické prohlídky zakázány, nikdo by mi neměl bránit ve vstupu do katedrály, pokud se chci zúčastnit Mše, a když přijdu na Mši o něco dříve, mám možnost si kaple v klidu prohlédnout bez lidí. Hlídačům, kteří jsou během mše uvnitř katedrály, to nevadí.“³⁴

„Nejbizarnějším se stal průchod v ochozu, okolo stříbrného náhrobku Jana Nepomuckého (viz Obrázek č. 9). Kvůli tomu, že je náhrobek umístěn v prostoru, kterým prochází lidé a je poměrně velký, vzniklo mezi jím a zábradlím před kaplí neuvěřitelně malé místo k průchodu. Má zhruba metr a půl. Dav lidí, který se postupně dostane k tomuto místu, se tu samozřejmě vždy zasekne. Navíc si ho chce každý vyfotografovat. Někteří odvážlivci, kteří nehledí na frontu, která se za nimi v tomto místě tvoří, si ho klidně několikrát vyfotí. Po chvíli už je ale další lidé začnou jemně odstrkovat nebo spíše se na ně začnou více a více mačkat, a proto jsou nucen prostor opustit.“³⁵

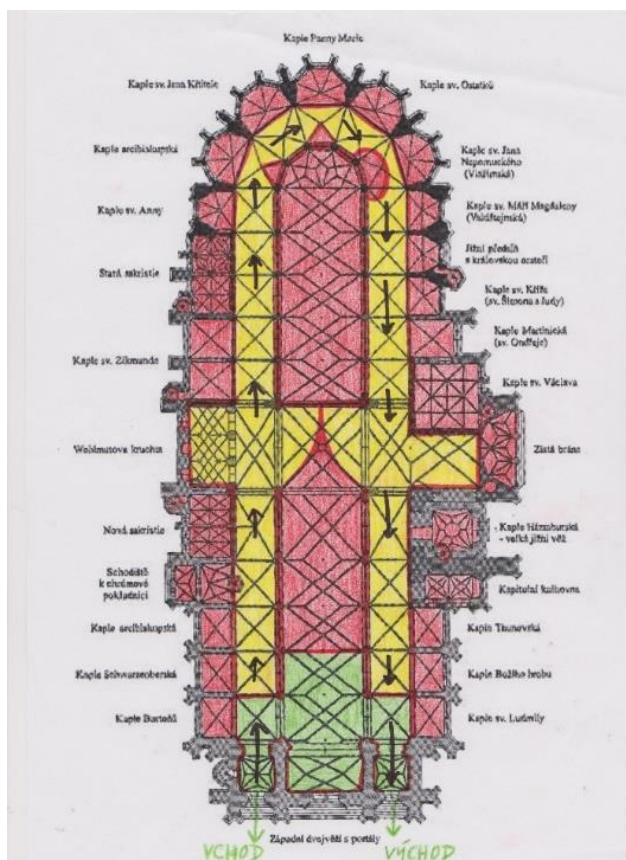
Veškeré hranice v tomto prostoru byly vytvořeny za účelem kontroly lidských těl (Foucault 2000). Správa Pražského hradu v tomto případě maximálně prokazuje kontrolu a moc

³⁴ Citace z terénních poznámek.

³⁵ Citace z terénních poznámek.

nad svým územím a lidmi, kteří se v něm pohybují (Foucault 2000). „Rukama jim musí projít“ každý, který by chtěl vstoupit. Techniky ovládnutí se neustále mění, téměř každý den lze pozorovat, že se v daném prostoru vyskytla nějaká nová, inovativní technologie, která by majiteli ještě více usnadnila práci. Kovové rámy u vstupu na Hrad tu nebyly odjakživa, je to novinka posledního roku.

Skrze ustavené hranice procházejí každý den prakticky stovky „nevítaných těl“ (Szaló 2007), která mohou ničit tak pečlivě uchovávanou historii. Zároveň jsou však tato těla nezbytná, jelikož pro uchování historie jsou zapotřebí peníze, které jim mají a musejí vydělat právě ta „nevítaná těla“. Z toho důvodu byla podniknuta všechna nezbytná opatření, aby se zamezilo jakémukoli poničení a aby se vydělalo co nejvíce peněz. Tento proces je prakticky možné vidět na každém kroku a je strůjcem veškerých zásahů do areálu.

Obrázek č. 25. Půdorys katedrály sv. Víta. Červeně vyznačená pole ukazují prostor, kam je návštěvníkovi zakázán vstup, žlutě vyznačená pole jsou místem, kam smí pouze člověk, který si koupí vstupenku, do zeleného prostoru může vejít bezplatně jakýkoli návštěvník. Černé šipky vyznačují povolený směr pohybu návštěvníků. Zelená šipka vlevo označuje vchod a zelená šipka vpravo východ. Zdroj: zdroje: www.google.com. Vybarvení a vpisky vlastní.

V samotném vnitřním prostoru katedrály sv. Víta můžeme na obrázku č. 25 vidět, kudy se smí člověk pohybovat. Hranice zde vymezují, kde je jedno místo (místo pro návštěvníky) a

místo druhé (kam veřejnost nesmí). Je zde vidět vyjednávání pozic „my“ a „oni“ (Szaló 2007). Slovem „my“ se myslí majitel katedrály, tedy stát, případně správa (světská a duchovní), která si nárokuje právo určovat, co se s katedrálou a v katedrále bude dít. Pojem „oni“ pak představuje ty druhé, všechny ostatní lidi, kteří do katedrály nepatří, nemají právo vstupovat do míst, která jsou vyhrazená jen zasvěceným. Jedná se zde tedy o hranice, které jsou ustavovány „shora“ (Szaló 2007).

Aby bylo každému jasné, kam smí a kam ne, jsou dané hranice v katedrále, ale také v celém areálu Pražského hradu, manifestovány provazy a lany, oddělujícími prostor „zakázaný“ a „přístupný“. Dále cedulemi s nápisy „Zákaz vstupu“, „Vstup pouze pro zaměstnance katedrály“, „Vchod“, „Východ“ apod. Hranici, kam člověk smí a kam ne, také velice jasně určují průchody a dveře, které, pokud jsou zamčené, jasně vyjadřují „sem je vstup zakázán“. Takových zavřených dveří jsem uvnitř katedrály napočítala celkem 8, včetně hlavního vchodu, který je zavřený a přístup je umožněn pouze levým, bočním vchodem (viz Obrázek č. 10).

Je samozřejmé, že do určitých prostor nemůže být veřejnost zkrátka vpuštěna, jelikož by je svým pohybem v nich opravdu zničila. Mám tím na mysli například jednotlivé kaple, táhnoucí se kolem dokola téměř celé katedrály. Když jsem se návštěvníků dotazovala, zda jim vadí, že do kaplí nemohou vstoupit, byla reakce téměř u všech stejná. Nevadí. Někteří, kdyby mohli, by je sami ohradili, aby se neponičily. Naprosto jim stačí, že jim katedrála umožnila do nich alespoň nahlédnout. Vstoupit sice nemohou, ale zpoza provazů si ji mohou velmi dobře prohlédnout. S touto hranicí tedy nemají naprosto žádný problém.

„(...) vůbec mi to nevadí, naopak si myslím, že je velice důležité, aby sem nikdo nechodil a věci se tak nepoškodily.“³⁶

³⁶ Medina, rozhovor ze dne 17. 3. 2017, pochází ze Španělska, turistka.

„(...) kdybych měl já rozhodnout, kam návštěvníky pustit a kam ne, udělal bych to stejně (...).“³⁷

„Asi se mi ještě v žádném kostele nestalo, že bych do těch kaplí mohla. Je to tak trochu zakázaný prostor všude. Ale je to dobře. Hlavně, že můžu vidět, co tam je, a to mi stačí.“³⁸

Poté jsem se zaměřila na další vytyčené hranice, které se týkají prostoru, ve kterém jsou umístěné lavice. Na žádnou lavici v katedrále si člověk nemůže sednout, zabraňují tomu lana. Zeptala jsem se tedy návštěvníků, zda jim ani tento aspekt, znemožnění sednutí si na lavice a pohyb v tomto prostoru, nevadí. Téměř všechny odpovědi se opět shodovaly, vadí. Mnoho z nich se ihned začalo rozčilovat nad tím, že to ještě nikdy v životě neviděli, aby si člověk v kostele nemohl sednout. Často pokládali řečnickou otázku: „Proč tu teda ty lavice jsou?“

„No to je teda uplná blbost. Kdo to proboha zase vymyslel? Lidi už nevědí coby“³⁹

„(...) myslím si, že je to hloupé. Vidím tady okolo sebe spoustu starých lidí, kteří by si jistě potřebovali sednout a trochu odpočinout. Já sama chodím celý den po Praze a ráda bych měla tu možnost si v kostele sednout. Ano, sednu si, abych si odpočinula (smích), ale je tu přece i ta duchovní stránka. Vždyť do kostela se mají chodit lidé modlit. A jak se může tady někdo modlit, když si nikde nemůže sednout? Ve stoje je to mnohým nepříjemné. Opravdu si nemyslím, že je to dobré.“⁴⁰

„Přeplněný“ prostor pro návštěvníky, ve kterém se mohou pohybovat a zcela liduprázdný prostor prázdných lavic, který je plošně mnohem větší než prostor, do kterého jsou lidi připuštěni, působí velmi nepřátelsky a návštěvníky to jen dráždí. Mnozí říkali, že z jedné

³⁷ James, rozhovor ze dne 17. 3. 2017, pochází z USA, turista.

³⁸ Erika, rozhovor ze dne 17. 3. 2017, pochází ze Slovenska, turistka.

³⁹ Adam, rozhovor ze dne 17. 3. 2017, pochází z České republiky, turista.

⁴⁰ Jenny, rozhovor ze dne 17. 3. 2017, pochází z Německa, turistka.

strany chápou obavy majitele, aby se lavice neponičily, na straně druhé říkali, že lavice jsou na sezení a bylo by příjemné mít tu možnost si na ně sednout a v klidu se rozhlédnout po celém prostoru katedrály. Mimo to také někteří z nich zmínili, že lavice zabírají ten nejlepší prostor, ze kterého by si člověk mohl prohlédnout celou katedrálu tak, jak se patří.

„(...) rád bych si vyfotografoval přesně támhle z toho úhlu (jedno místo uprostřed lavic) celou katedrálu, protože z toho místa je na ni nejhezčí pohled. Achjo. Třeba někdy příště.“⁴¹

Lavice nejsou přístupné také proto, že by bylo velice těžké je zpřístupnit tak, aby se stále udržel směr pohybu lidí v placené části. Lidé by díky tomu, že mohou lavicemi projít na druhou stranu katedrály, měnily strany a celý řád by se tím tak nabourával a vznikala by chaos.

Vytyčením neustále nových hranic si majitel a Správa Pražského hradu nárokují stále větší a větší ovládnutí lidských těl. Nárokují si absolutní kontrolu nad jedinci, pohybujícími se v „jejich“ prostoru. Při přecházení hranic se žádný člověk necítí příjemně, je to něco, co chce mít každý co nejrychleji za sebou. Neustálým zvětšování a přidáváním nových a nových hranic se tak prostor stává pro lidi nepříjemným, až nepřátelským. Objevují se další a další nové hranice oddělující „naše“ a „ostatní“. Za tu dobu, co do katedrály chodím, jsem se ještě nikdy nesečkala s tolika omezeními a nařízeními, které mají nějakým způsobem zamezovat, korigovat a dohlížet na lidi. Může se stát, že návštěvníci, kvůli tolika omezujícím věcem, které vlastně ruší koncentraci na to, za čím tam vůbec přišli, budou odcházet zklamaní, možná i překvapení, z toho, jak nehezké prostředí to vlastně je.

„Když procházím placenou částí vnitřního prostoru katedrály sv. Víta, je mi nepříjemné, jak mě lidé ženou vpřed. Jak se nemohu nikde pořádně zastavit. V tuto chvíli je mi kvůli těm

⁴¹ Milan, rozhovor z 16. 3. 2017, pochází z České republiky – vášnivý fotograf, turista.

všem lidem také nepříjemné, že se od nich nemohu odtrhnout a třeba si sednout na nějakou z lavic. Množství lan, které v tomto prostoru nacházím, se mi také nelíbí. Až moc to lidi svazuje. To, že nemůžu uprostřed katedrály přejít z jedné strany na druhou, mi přijde opravdu zvláštní.“⁴²

Pokud bychom se však podívali na ten samý prostor v době, kdy se v něm konají křesťanské události, zjistíme, že se zcela proměnil. Všechny bariéry (lana, provazy, nápisy apod.) zmizí, zajímavé je, že zmizí i cedule s nápisem „KEEP SILENCE! No sightseeing allowed during the Divine Services. ZACHOVÁVEJTE TICHŮ! Během bohoslužeb nejsou povoleny turistické prohlídky“, kdy zrovna tento nápis je velice důležitý při bohoslužbách. Celý prostor je tak volně přístupný lidem, ale pouze těm, kteří se účastní křesťanské události. Turistům je v přístupu do katedrály zamezeno. Dozor je v katedrále během náboženských událostí stále přítomen, je však na symbolické úrovni. Už jen samotná přítomnost duchovních působí autoritářsky, stačí jen, že se duchovní v samotném prostoru nacházejí a vykonávají rituální obřady. V tuto dobu se změní i vchod do katedrály. Zábradlí, které se stáčí podél zdi katedrály a má usměřňovat lidi, se ihned u vchodu odstraní, aby mohli lidé rovnou vstoupit a nemuseli tak zábradlí obcházet. Netvoří se zde také téměř žádné fronty. Velice podobná situace nastane i během ostatních událostí, které se v katedrále konají – koncertů, Nocí kostelů. Během toho, kdy se v katedrále sv. Víta koná koncert, vládnou v jejím prostoru předem určená, obecná, pravidla, o kterých má každý návštěvník povědomí. To znamená, že lidé, pokud jdou na koncert, vědí, že mají mít společenské oblečení, mluvit tiše, nepokřikovat na sebe, usadit se do lavic apod. Tato společensky uznávaná pravidla vytváří určitou disciplinaci. Z tohoto pohledu je tedy turismus jako jediný považován za živel, který je třeba krotit, mít nad ním dozor a

⁴² Citace z terénních poznámek.

kontrolovat ho. Turismus nemá žádná pravidla. Je to jeden velký chaos, který je třeba nějakým způsobem usměrnit.

Můžeme tedy jasně vidět, že v případě, kdy je katedrála přístupná turistům, najdeme v prostoru katedrály sv. Víta mnohem více hranic než v době, kdy je katedrála otevřena pro náboženské účely. To, kam se jednotlivé hranice umístí a kolik jich tam bude, řídí vždy správa, která momentálně převzala kontrolu nad tímto prostorem. Každá ze dvou správ (duchovní a světská) ustavuje hranice svým způsobem a podle svých potřeb.

Katedrálu tedy opět lze rozdělit na dva, zcela odlišné, prostory. Prostor, který vzniká během přítomnosti turistů. Prostor, kam turisté smí a kam ne, je jasně vymezen. Množství hranic, které zde v tuto dobu najdeme, odděluje zakázané a přístupné prostory. Pokud člověk vejde do placeného prostoru katedrály, nemá možnost úniku. Nelze si nikam sednout, musí se pohybovat pouze jedním směrem. Dále se musí řídit všemi pravidly, předepsanými na cedulích. Nemluvit hlasitě, nefotografovat s bleskem, tímto vchodem nechodit apod. Hranice v tuto chvíli ustavuje světská správa, která také přebírá kontrolu nad prostorem. Snaží se o co nejlepší organizaci, dohled a kontrolu nad příchozími lidmi. Napomáhají ji k tomu, kromě všech cedulí a hranic, také hlídači, kteří mají za úkol střežit prostor katedrály sv. Víta a dozírat na příchozí lidi. Druhý, zcela odlišný prostor, nastane v době náboženských událostí, ale i jiných kulturních akcí, jako je například Noc kostelů. Z prostoru vymizí všechny hranice. Duchovní vedení na to velice dbá. Množství hlídačů se také většinou zredukuje. Lidé se volně dostanou do celého prostoru katedrály, dokonce i do některých kaplí. Mohou si bez problému sednout na jakoukoli lavici. Nikdo zde není nucen chodit jen v jednom směru, člověk se může pohybovat volně. V tomto prostoru je mu tedy dána mnohem větší svoboda.

4.4. Paměť v katedrále sv. Víta

Jan Assmann (2001) uvádí, že minulost vzniká zcela přirozeně tím, že čas plyne. Udává dva předpoklady, díky kterým se člověk může vztahovat k minulosti. 1.) Minulost nemůže zcela

zmizet, musí o ní existovat svědectví, 2.) tato svědectví musí vykazovat charakteristickou diferencí vůči „dnešku“ (Assmann 2001).

Katedrálu sv. Víta bychom tedy mohli rozdělit na dva odlišné prostory. Prostor řízený světskou správou, jasně ohraničený, každý v něm má vymezené své místo, poměrně uzavřený, návštěvníky omezuje, sleduje, dozírá na ně a je oddělen hranicemi. Pohled na druhý prostor se nám naskytne při náboženských událostech a dalších kulturních akcích, jako například Noc kostelů. Je to prostor otevřený lidem, veden duchovní správou, hranice v prostoru zanikají, bariéry se odstraňují. Lidé nejsou pod tak přísným dozorem. Jsou omezováni mnohem méně než v prvním prostoru. Pokud bychom se podívali, jaká je v těchto dvou prostorech paměť, mohli bychom vidět, že je také, v každém z prostorů, jiná. „Každá katedrála“ má svou paměť.

Věci sami o sobě jsou nositelem paměti (Assmann 2001) tím, jak interagují s člověkem. Veškeré předměty, které se nachází v katedrále sv. Víta, jsou paměť duchovních a ostatních křesťanů. Tyto věci jsou pro ně významné, jsou součástí jejich rituálů, skrze něž mohou komunikovat s Bohem. Katedrála je primárně Božím chrámem, samotná budova a veškeré věci v ní jsou toho paměť. Ve všech těchto předmětech, které se nacházejí v prostorách katedrály sv. Víta, se také promítají dějiny. Najdeme zde stopy a památky na zakladatele chrámu, stavitele, mecenáše. Do těchto výtvorů, jako jsou sochy, busty, obrazy, malby apod. byla promítnuta historie. Byly uchovány v katedrále jako věčná památka. Účelem těchto předmětů je, aby se na ně nezapomnělo, aby si lidé neustále pamatovali to, co předměty zobrazují či představují.

Obrázek č. 26. Busta Blanky z Valois, nacházející se v triforiu katedrály sv. Víta.

Zdroj: http://www.wikiwand.com/cs/Triforium-katedr%C3%Ally_svat%C3%A9ho_V%C3%ADta.

Všechny tyto upomínkové předměty nalezneme jak v „katedrále duchovní“, tak v „katedrále světské“. Avšak během toho, kdy je katedrála zpřístupněna pouze lidem, kteří se chtějí zúčastnit náboženské události, se paměť náboženských předmětů umocňuje. Vynáší se jejich smysl a paměť na Krista, kterou mají symbolizovat, se přináší lidem. Samotná Mše svatá, přesnost a pravidelnost tohoto rituálu, je upomínkou na Krista. Do všech těchto věcí, ale také úkonů, byl vnesen symbol a samy se staly nositelem paměti (Assmann 2001).

Katedrála se tak stává místem paměti (Nora 1998). Slouží jako místo, které uchovává vzpomínky na minulost. Skrze nejrůznější předměty manifestuje minulost, která se nemění. Z katedrály se tak postupně stává až jakési muzeum.

V katedrále se promítá kolektivní paměť, lidé se v tomto místě ztotožňují s událostmi, osobnostmi, a věcmi. Dle Pierra Nory (1998) je kolektivní paměť živoucím poutem s minulostí.

Na otázku, zda na návštěvníky z katedrály sv. Víta dýchá historie budovy, odpovídali:

„Ano, samozřejmě, katedrála je velmi stará. (...) je tu spousta starých věcí.“⁴³

„No, aby ne, je to krásná budova. Ta už tu stojí tolik let. Opravdu je na první pohled vidět, že je velmi stará.“⁴⁴

⁴³ Cho, rozhovor z 29. 5. 2017, pochází z Ruska, turistka.

⁴⁴ Mikuláš, rozhovor z 29. 5. 2017, pochází ze Slovenska, turista.

V této kolektivní paměti se ukrývá až jakýsi posvátný prvek, protože současnost spojuje s dávnými předky a událostmi a tím se zachovává její celistvost. Tato skutečnost by mohla také vysvětlovat, proč je prostor katedrály sv. Víta tak bedlivě střežen a každá věc v tomto prostoru ohrazena zábradlím či ukryta ve vitríně. Lidé mají strach, aby se nic z historie neztratilo, nebylo nic poničeno, protože jakmile by se to stalo, bylo by to nezvratné. Okolo vystavených věcí, které jsou v katedrále sv. Víta umístěny, tedy panuje až jakýsi „ochranářský kult“. Z odpovědí návštěvníků katedrály můžeme poznat, že jakmile se jedná o věci historicky cenné, nemají problém s tím, aby byly tyto věci ohrazeny a lidé se jich nedotýkali a nepoškozovali je. Avšak jakmile se jedná o věci, které jsou na první pohled nové, historicky bezvýznamné, mají problém, pokud k nim není umožněn přístup, jako například s lavicemi, umístěnými v hlavní chrámové lodi. Nesmyslnost ohrazení lavic a zamezení tak sezení na nich vyjádřili mnozí.

Kolektivní paměť je velice dynamická a neustále se proměňuje (Nora 1998). V katedrále sv. Víta byl ještě donedávna k dispozici kout, ve kterém si člověk mohl, za symbolický poplatek, zapálit svíci, a následně ji zabodnout do nádoby s pískem, která je k tomu určena. Tento kout byl však nahrazen jiným, „moderními“. Nikde v katedrále již není možné, pro běžného návštěvníka, svíci zapálit. Místo běžných svící, byl do prostoru katedrály umístěn automat se sedmdesáti osmi umělými svícemi (viz Obrázek č. 27) Pokud člověk vhodí do automatu příslušný obnos mincí, rozsvítí se tolik svící, kolik odpovídá počtu vhozených mincí, a svítí po dobu 15 minut. Za 10 Kč svítí 1 svíce 15 minut, za 20 Kč svítí 2 svíce a za 50 Kč svítí 5 svící. Plamen svící, který svítí, je umělý. Takovéto zařízení se svíčkami nalezneme v každém kostele, který se nachází v areálu Pražského hradu. Běžné svíce byly v celém areálu nahrazeny umělými. Někteří turisté byli z této inovace mile překvapeni, líbilo se jim to a rádi vhodili do automatu mince, aby si svíce zapálili. Turisté, převážně z cizích zemí, se někdy udivovali nad tím, proč se jich vlastně ptám, zda se jim to líbí, jelikož je ani nenapadlo, že by zde mohly být normální svíce.

„Je to hezké.“⁴⁵

„Nepřijde mi to špatné, docela se mi to líbí.“⁴⁶

Většinou starší návštěvníci katedrály však tuto inovaci nepřijímají, nelíbí se jim a často na ni nadávají.

„No nelíbí se mi to. Chtěla bych, aby se sem vrátily normální svíčky. Ty předtím byly dobrý. Chodím sem už od mala, ale takovouhle pitominu (...) je to drahý a nehezky.“⁴⁷

„Je to strašný (smích).“⁴⁸

Obrázek č. 27. Vitrína se svíčkami.

Zdroj: vlastní fotografie.

Na katedrálu sv. Víta se můžeme, z pohledu kulturní paměti, podívat jako na muzeum. V tomto muzeu je koncentrována minulost (Šlesingerová 2010). Vstupem do takového muzea, nastává, podle Evy Šlesingerové (2010), bezčasí. Není prostorem, který by byl teď nebo naopak dříve. Jelikož se v takovém prostoru koncentrují prvky z minulosti i přítomnosti, nelze tedy čas v takovém prostoru měřit. I přesto, že můžeme chrám sv. Víta považovat za určitý druh muzea, není v „turistickém Vítovi“, ve kterém se koncentruje extrémní dozor a neustálá manipulace

⁴⁵ Ganter, rozhovor z 29. 5. 2017, pochází z Německa, turista.

⁴⁶ Jennifer, rozhovor z 29. 5. 2017, pochází z USA-Georgie, turistka.

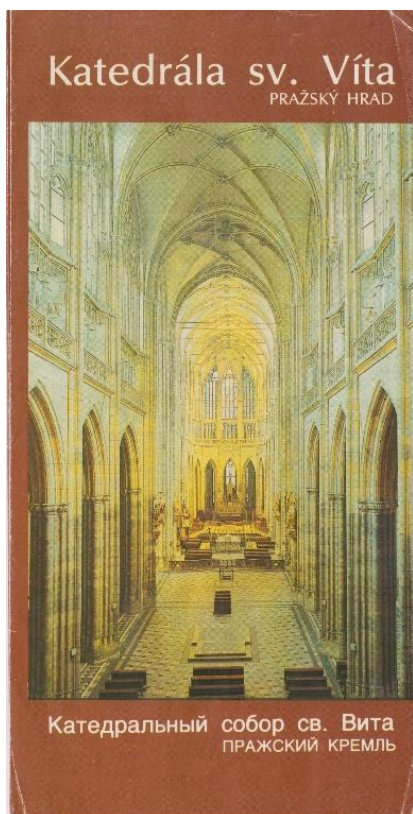
⁴⁷ Miriam, rozhovor z 29. 5. 2017, pochází z České republiky, turistka.

⁴⁸ Jarmila, rozhovor z 29. 5. 2017, pochází z České republiky, turistka.

s lidmi, bezčasí prakticky umožněno. Lidé jsou totiž nuceni se takovým prostorem doslova protlačit, není zde tak možné najít princip muzea.

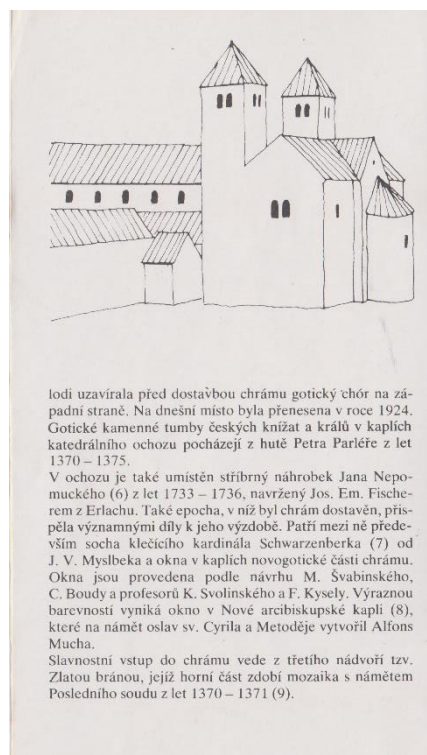
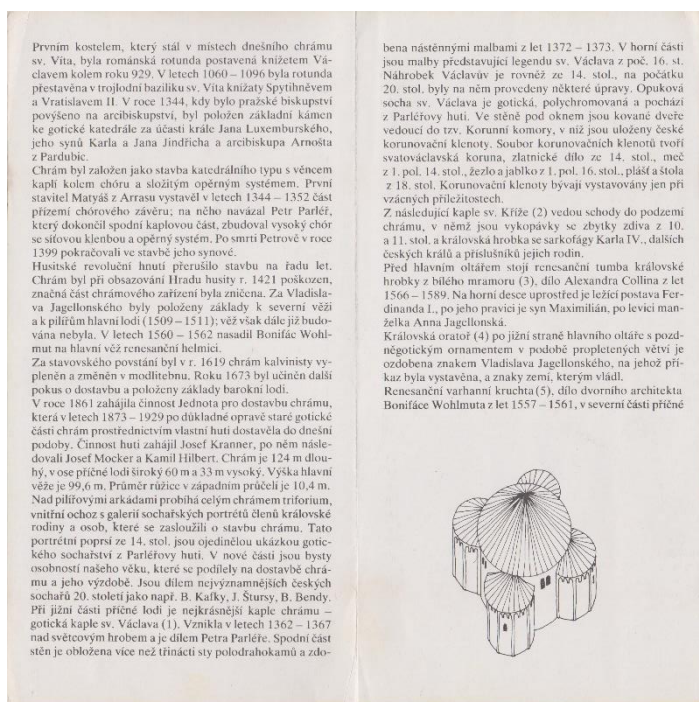
Z paměti věcí (Assmann 2001) se postupně stává kulturní paměť (Assmann 2001), kterou můžeme vidět ve všech možných prospektech, příručkách, letácích a průvodcích, které se věnují katedrále sv. Víta. Paměť na katedrálu je zde manifestována skrze písmo. Ve všech zmíněných písemnostech najdeme alespoň krátkou zmínku o historickém a kulturním vývoji samotné katedrály. Tyto nejrůznější letáky tedy vzpomínají na dějiny katedrály a snaží se je představit současným čtenářům.

Během noci kostelů, byla návštěvníkům také předána informace o historii a důležitosti katedrály, formou komunikativní paměti (Assmann 2001), dómský farář Ondřej Pávek a následně kardinál Dominik Duka, připomněli, během přivítání návštěvníků Noci kostelů, vznik katedrály a její dlouhý historický vývoj, který dospěl až k tak překrásné katedrále, kterou můžeme dnes navštívit. Kardinál Duka zmiňoval, že je katedrála Víta symbolem, abychom si v té dnešní době, plné napětí, rozbrojů a zklamání, uvědomili, že zde vlastně stojí onen veliký symbol víry, symbol našich národních dějin. Katedrála je místem, kde odpočívají naši světcí, dále naši králové, císařové, knížata. Návštěvníky vyzýval k tomu, aby si uvědomili, že je tento prostor jedinečný, jako je jedinečná i samotná stavba, že jsme národem, který má od počátku jedno hlavní město a jednu katedrálu. Následně návštěvníky uvítal a vyzval je k této jedinečné příležitosti navštívit katedrálu, aby toto místo poznali, protože zde mohou číst dějiny-dějiny křesťanství, dějiny našeho státu v kostce.

Obrázek č. 28. Leták o katedrále sv. Víta, dostupný v infocentru.

Zdroj: vlastní fotografie.

Obrázek č. 29 a č. 30. Ukázka textu o historii katedrály sv. Víta, nacházející se v letáku. Zdroj: vlastní fotografie.

Nikde v katedrále však podobný text, který najdeme v letáčích apod., není přímo napsán na tabuli či ceduli, která by zde byla pro návštěvníky. Aby se návštěvník o katedrále něco dozvěděl, musí si koupit buď audio-průvodce, nebo si vzít prospekt (viz Obrázek č. 28), který je zdarma, a navíc v různých jazycích. Když si zakoupím vstupenku B okruhu, ve kterém je i vstup do katedrály sv. Víta, průvodce k zakoupené vstupence nedostanu, musím si ho sama vzít ze stojanů, které jsou však hned vedle pokladny v infocentru. Z podobných letáků se pak informace o katedrále předávají dál, lidé tyto informace reprodukují. Tuto skutečnost můžeme vidět ve výpovědích informátorů.

V rozhovorech, které jsem vedla s návštěvníky katedrály, se také projevuje komunikativní paměť. Tedy paměť reprodukováná skrze jazyk. Pro ukázkou uvedu ještě znovu, již jednou zmiňovanou, výpověď:

„(...) katedrála je nádherná. Moje maminka tu byla před deseti lety. Když jsem jí pak říkal, že jedu do Prahy, první, co na mě vykřikla, bylo, že musím vidět Katedrálu sv. Víta, že ji musí vidět každý, kdo jede do Prahy.“⁴⁹

Paměť se zde projevuje skrze maminku informátora, která vzpomíná na katedrálu sv. Víta.

Katedrála je tedy místem paměti (Nora 1998). Každá ze dvou institucí (duchovní a světská), spravující prostor katedrály sv. Víta, si tak svou intervencí v tomto prostoru utváří vlastní místo paměti.

⁴⁹ James, rozhovor ze dne 15. 3. 2017, pochází z USA, turista.

5. Závěr

Katedrála sv. Víta je velice významným kostelem, do kterého každoročně zavítá velké množství návštěvníků. Z historického i kulturního hlediska uchovává cenné bohatství. Katedrála sv. Víta je součástí areálu Pražského hradu. Současným majitelem katedrály je Česká republika a právo k hospodaření s ní má Správa Pražského hradu.

Provoz katedrály si mezi sebe rozdělují církev a stát. Tyto dvě instituce spolu musí každý den spolupracovat. Každá z nich má na katedrálu sv. Víta určitý vliv a pod jejich vedením se vnitřní i vnější prostor katedrály sv. Víta proměňuje a upravuje.

Nedílnou součástí prostoru katedrály sv. Víta jsou také lidé, kteří se v jejím prostoru pohybují. Každý návštěvník přichází s tímto prostorem do interakce. Na každého z nich působí také zcela odlišným dojmem. Podle toho, za jakým účelem přichází návštěvník do prostoru katedrály sv. Víta, se význam prostoru proměňuje.

Samotný prostor vytváří také určitý dojem. Tím, jak je rozdělen, co vše obsahuje, jaké věci se v něm nachází, jak je rozčleněn, jaká atmosféra v něm panuje, má na člověka vysoký dopad. Věci samy jsou aktéry dění. Formují pohled člověka na ně samé a okolí, ve kterém se nacházejí. Vytváří takový prostor, jaký si oni sami přejí. Jakákoli úprava v prostoru katedrály sv. Víta vždy ovlivní pohled na tento prostor, ať již na první pohled nebo skrytě.

Katedrála sv. Víta se pro mnoho návštěvníků stává místem. Patří mezi ně zaměstnanci, duchovní, věřící lidé, navštěvující katedrálu či případně lidé, účastníci se jednorázových akcí, které se konají v prostoru katedrály sv. Víta. Pro každého z těchto návštěvníků, se tento prostor stává místem, avšak ve zcela jiném smyslu. Každý z nich ho navštěvuje za jiným účelem, očekává od něj něco jiného, připisuje mu odlišnou významnost. Toto místo si každý z nich spojuje se svými, pro ně důležitými, významnostmi a symboly. Byť je katedrála pro návštěvníky, chodící do jejích prostorů pravidelně, stále místem, vzhled tohoto místa se

proměňuje. Katedrála nevypadá pořád stejně. Má tzv. „dvojí podobu“. Záleží na tom, za jakým účelem a komu, je prostor katedrály sv. Víta zrovna zpřístupněn. V době, kdy je katedrála otevřena turistům, vypadá prostor zcela jinak než v době, kdy je otevřena náboženským událostem a dalším kulturním akcím. Podle toho, pro koho je katedrála zrovna otevřena, se také dočasně proměňuje vedení a správa tohoto prostoru, která právě způsobuje rozdělení otevíracích hodin pro odlišné skupiny lidí. Prostor katedrály sv. Víta je tak denně upravován pro potřeby různých typů lidí a také správců daného objektu, tomu je pak přizpůsoben daný dozor, hranice apod. V dobu, kdy je katedrála zpřístupněna turistům, je prostor mnohem uzavřenější. Zaměstnanci prostoru katedrály sv. Víta se zde mohou téměř neomezeně pohybovat. Turisté však musí zaplatit, aby si mohli prohlédnout celý prostor, následně jsou vpuštěni jen do určitých, jim vymezených, prostor. Platí pro ně obecně přísnější pravidla než například pro návštěvníky, kteří přicházejí za účelem bohoslužby. Turisté mohou do katedrály vejít a následně z ní vyjít jen dveřmi, k tomu určenými. V placené části se mohou pohybovat pouze jedním směrem. Nesmějí se vracet a ani téměř zastavovat, jelikož jsou tlačeni davem kupředu. Cedule a ostatní nápisy návštěvníka navigují prostorem a odkazují k jednotlivým věcem, které jsou pro návštěvníka katedrály podstatné. Říkají mu přesně, kde je východ, kde vchod, jakým směrem se má v katedrále pohybovat, kam smí vstoupit, kam ne, jak se chovat. Nad turisty je také po celou vykonáván velice bedlivý dozor. V prostoru katedrály sv. Víta jsou rozmístěni hlídači, kteří mají za úkol dbát na pořádek v celém tomto prostoru, zamezit jakémukoli nekalému počínání. K tomu, aby byl dohled nad turisty opravdu co nejlépe zorganizován, přispívají také nejrůznější hranice, které jsou v prostoru katedrály sv. Víta vytyčeny. Lana jsou rozestavěna tak, aby návštěvník přesně věděl, jak se má pohybovat. Kam smí a kam ne. Lana tak pomáhají hlídačům kontrolovat daný prostor. Na celé této organizaci prostoru se podílí světské vedení. Neživé předměty tak manifestují autoritu, která je díky nim, všude přítomna. V době, kdy je prostor katedrály sv. Víta otevřen turistům, se katedrála stává

turistickou atrakcí, je určena převážně pro turisty a vše je k tomu také přizpůsobeno. Celý prostor katedrály sv. Víta je tak, co nejideálněji, uzpůsobený pro pohyb turistů. Turista zde nemá svobodnou vůli, je nástrojem dohledu a disciplinace. Autorita nad ním prokazuje, skrze zákazy a pravidla, která v prostoru katedrály sv. Víta panují, svou moc. Během světského vedení přestává být katedrála sv. Víta sakrálním prostorem.

V době, kdy je katedrála zpřístupněna pouze pro náboženské události a další kulturní akce, přebírá správu nad tímto prostorem duchovní vedení a prostor tak upravuje dle svých potřeb. Prostor přizpůsobí svému účelu, změní ho pro ty, kteří ho mohou, právě v této době, navštívit. V tuto chvíli navštěvuje katedrálu naprosto odlišná sorta lidí. Do katedrály jsou během bohoslužeb vpuštěni pouze lidé, kteří se bohoslužby chtějí účastnit, pro turisty a skupiny s průvodci, je katedrála uzavřená. Celý vnitřní prostor se přeskupí, „otevře“ se lidem. Veškeré hranice (lana, provazy, cedule) se odstraní, a to úplně. Prostor tak již není rozdělen na jednotlivé části, do kterých smí pouze někdo, ale stane se z něj jeden velký prostor, do kterého smí všichni. Tito lidé se zde pak mohou pohybovat zcela volně. Změní se také dozor. Určitá disciplinace zde stále panuje, vypadá a projevuje se však jinak. Počet hlídačů v katedrále se omezí. Všechny nástroje, které tedy sloužily k disciplinaci a kontrole lidí, zmizí, nejsou třeba. Samotná přítomnost duchovních je pak autoritou, která usměrňuje lidi. Panují zde také obecná, nevyčtená pravidla, která automaticky usměrňují návštěvníky a zamezují tak nepatřičnému chování. Každý návštěvník bohoslužby ví, že se má posadit do lavice, nemluvit hlasitě, nepokřikovat, nekonzumovat během bohoslužby jídlo ani nápoje apod. Návštěvník jednorázových akcí typu koncertů také ví, že má přijít ve společenském oblečení, nepochodovat po katedrále, ale se usadit na lavice a vyčkat začátku koncertu, během kterého nevykřikuje. Turismus je tedy jediným živlem, který je třeba krotit, omezovat a mít nad ním neustále co největší kontrolu.

Můžeme tak nalézt dvě, zcela odlišné, katedrály. Podle popisu jednotlivých prostředí vidíme, že kromě návštěvníků, pro které se katedrála stala místem, nalezneme i takovou katedrálu, která se stává ne-místem. Ne-místem je turistická katedrála. Turistická katedrála není naplněna významem. Pro turisty je teď a tady. Nevyhledávají zde žádné sociální kontakty. Turisté jsou skupinou zcela anonymních lidí. Turistická katedrála se stala prostorem, kterým mají turisté co nejrychleji projít, nejlépe se vůbec nezastavovat. Jsou hnáni davem. Cestu, směr pohybu a to, jak se mají chovat, jim říkají cedule a nápisy, které s nimi v ne-místě hovoří, jinak by vznikl chaos. Aby byl člověk do ne-místa vpuštěn, je také nutná jeho identifikace při vstupu, tedy prokázání se platnou vstupenkou, pokud chce vstoupit do placené části katedrály, musí také podstoupit kontrolu, zda nechce do areálu Pražského hradu vnést nějaké nepatřičné předměty, která je umístěna při vstupech do samotného areálu. Lidem je také tím, jak je celý prostor uspořádán, přesně určeno, jak se v prostoru pohybovat. Lana a cedule vymezují prostory, do kterých smí a do kterých ne.

Katedrála sv. Víta slouží jako místo, které uchovává vzpomínky na minulost. V katedrále najdeme několik typů kolektivní paměti. Paměť věcí, kulturní paměť a paměť komunikativní. Každá z nich se v katedrále sv. Víta projevuje. Paměť věcí je přítomna na každém kroku. Katedrála sv. Víta je plná předmětů, které odkazují k historii, náboženství. Kulturní paměť je v katedrále sv. Víta fixována v samotné materialitě, z tohoto úhlu pohledu se z katedrály stává až jakési muzeum, plné věcí, obsahující stopy paměti. Komunikativní paměť se projevuje ve vyprávění informátorů, kdy na katedrálu vzpomínali lidé, kteří ji už jednou navštívili nebo v řeči dómského faráře či kardinála Duky, kterou pronesli při uvítání návštěvníků během Noci kostelů. Skrze jejich slovo se k lidem šířila paměť na katedrálu, její významnost a historii. Paměť zde tedy není nějakým stálým, strnulým prvkem. Je nesmírně dynamická a velmi se proměňuje. Katedrála je místem paměti, svým působením v tomto prostoru vytváří jak světské, tak duchovní vedení své jedinečné místo paměti.

Prostor katedrály sv. Víta se tak neustále proměňuje. Několikrát za den se změří ve zcela odlišné prostředí, má dvě tváře a obě ukazuje každý den. S každou proměnou pak reaguje na požadavky návštěvníků, majitele, hospodáře, ale i na sebe sama. V interakci prostor-návštěvník tak najdeme velice hluboký vztah. Navzájem na sebe působí, ovlivňují se, jeden druhému se přizpůsobují.

Odborná literatura

- ASSMANN, J. 2001. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor.
- AUGÉ, M. 1995. *Non-Places. Introduction to and anthropology of supermodernity*. London: Verso.
- BENEŠOVSKÁ a kol. 1994. *Katedrála sv. Víta v Praze*. Praha: Academia.
- DISMAN, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- FOUCAULT, M. 2000. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin.
- FOUCAULT, M. 2009. *Zrození biopolitiky*. Centrum pro studium demokracie a kultury.
- KUTHAN, J., ROYT, J. 2011. *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha svatyně českých patronů a králů*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové Noviny ve spolupráci s katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy.
- LEFEBVRE, H. 1991. *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- LOW, S. M. & LAWRENCE-ZÚNIGA, D. 2007. *The anthropology of space and Place*. London: Blackwell Publishing Ltd.
- MÁCHA, P. 2009. Krajina antropologie a antropologie krajiny. *Český lid* 97, s. 225-246.
- MILLER, D. 2008. *The Comfort of Things*. s. 286-289.
- MILLER, D. 2010. *Stuff*. Cambridge: Polity Press.
- NORA, P. 1998. Mezi paměti a historií. Problematika míst. In *CAHIERS du Cefres* 13.
- PAUKNEROVÁ, K. 2014. Antropologie, archeologie a interpretativní přístup: příklad domova. *Antropowebzin* 2. s. 54-62.
- POSPĚCH, P. 2015. *Od veřejného prostoru k nákupním centrům*. SLON.
- SOUKUP, M. 2009. *Kapitoly ze sociální a kulturní antropologie*. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- SPRADLEY, J. 1980. *Participant observation*. New York: Holt.
- STANOVÁ, M., RŮŽIČKA, M. 2011. Beton a automobil vs. společnost v San Francisku. In: *Třetí město*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, s. 65-98.
- SZALÓ, C. 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK.
- ŠLESINGEROVÁ, E. 2010. Funes el Memorioso navštěvuje muzeum aneb Vzpomínky na budoucnost. In: *Sociální studia* 7 (1), s. 43-57.

Prameny

ČTK. 24. 4. 2017. Nové varhany pro chrám sv. Víta postaví firma z Barcelony. *In: České noviny*. [Online]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/nove-varhany-pro-chram-sv-vita-postavi-firma-z-barcelony/1477156> .

BAN. 5. 3. 2009. Katedrála svatého Víta definitivně patří státu, rozhodl Nejvyšší soud. *In: Idnes*. [Online]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/katedrala-svateho-vita-definitivne-patri-statu-rozhodl-nejvyssi-soud-1zk-/domaci.aspx?c=A090305_090523_domaci_ban.

Vlastnictví katedrály svatého Víta – základní údaje. *In: Pražští zvoníci svatovítští*. [Online]. Dostupné z: <http://campanarii.cz/vlastnictvi-katedraly-svateho-vita-zakladni-udaje/>.

Praktické informace. *In: Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha*. [Online]. Dostupné z: <http://www.katedralasvatehovita.cz/cs/prakticke-informace>. [cit. dne 9. 5. 2017].